

APPENDIX

AD OPERA SANCTI AMBROSII.

PARS ALTERA

complectens opuscula quæ in editione Benedictina non sunt admissa.

ADMONITIO IN ACTA S. SEBASTIANI.

(Acta SS. Bolland. Januar. tom. II.)

1. Illius ac sociorum Acta censet Baronius ^A an. 286, num. 2, esse legitima ac digna quæ Annalibus attextantur. Joannes Hesselsa Lovanio, Molani magister, in censura de quibusdam sanctorum historiis, satis alioquin, ut alibi a nobis indicatum est, severa, ista scribit : S. Sebastiani tota passio omnibus modis placet, in qua multorum aliorum passio continetur.
2. Ea Acta, inquit Galesinius, a sanctæ Romanæ Ecclesiæ notariis conscripta putantur. Id quidem nobis minime dubium est ; at non fortassis, ut nunc in manibus sunt. Nam horum auctor S. Ambrosius ante annos 800 habitus. Ita monachus anonymus, non ineruditus, qui translationem reliquiarum S. Sebastiani in Galliam, de qua mox, descripsit, cap. ^B 6, num. 22 : Alacres simul vadunt ad locum non jam ignotum ; si quidem ex serie passionis ejus a S. Ambrosio luculenter editæ didicerant, milliario tertio ab urbe, loco qui ob stationem navium Catacumbas dicebatur, præcepisse per visum eundem beatissimum martyrem Lucinæ cuidam matronæ, sepeliri se ad vestigia apostolorum Petri et Pauli. Et in Epilogo, num. 100 : Quisquis sane fastidiosus, lautiori edulio appetis satiari, hunc nostrum furfurem postponens, sanctissimi Patris Ambrosii opus, quod de hujus triumpho cœlitis edidit, inquirens, in eo reperies ferculum ditissime refertum ; cujus delicioso admodum siligine palato mentis degustato, delectabiliter poteris saginari.
3. Neque mirum, ut aliorum sanctorum, ita ^C Sebastiani, Mediolano oriundi ad Mediolanensium inflammandos pari virtutis ardore animos, præclara certamina, aut tradidisse ipsum litteris primum, ex majorum vel sermone, vel commentariis, aut ab aliis
- tradita interpolasse. Neque stylus ab Ambrosii elegantia et gravitate multum recedit.
4. Ea Acta Rosweido nostro ex mss. Rebdorffensi prope Eystadium, Eystadiano PP. Prædicatorum, M. Velsei, S. Martini Treviris descripta ; contulimus cum mss. S. Gislens, S. Audomari, S. Maximini, Ripatorii, aliisque, et Bonini Mombritii editione. Quæ Livinus Brechtus Antuerpiensis, minorita, ex ms. Mechliniensi (mutato tamen nonnihil stylo, ut testatur Molanus, et patet legenti) Lovanii edidit, dicavitque Viglio Zuichemo concilii Cæsarei præsidi, hoc præfixo titulo : Memorabilis historia complectens conversionem et agones illustrium aliquot martyrum, una cum aurea exhortatione ad vitæ præsentis contemptum, et æternæ desiderium, opusculum incerti quidem auctoris : sed a F. Livino Brechto recens recognitum et expurgatum. In epistola nuncupatoria ista habet : Nos illustres martyrum agones, ante mille (ni fallor) et ducentos annos diligentissime conscriptos, Christiano lectori communicandos duximus.
5. Eadem Acta e Græco Simeonis Metaphraste Latine vertit Gentianus Hervetus, edidit Aloysius Lipomanus, atque ex eo Surius. Ea conscribere quoque Jacobus de Voragine, Franciscus Haræus, Zacharias Lippelous, Ferrarius in Catal. SS. Italiæ, Baronius tom. II Annal., M. Antonius Georgius, Joannes Basilii Sanctorius, Ribadeneira et Rosweidus nostri, Petrus de Natal. lib. II, cap. 106, Gabriel Flamma, et alii innumeri. Sermo S. Augustini de diversis centesimus, in ejus sanctique Fabiani natali habitus est ; S. Gregorii homilia 37, in basilica S. Sebastiani. Aliorum multorum exstant de eo sermones. Legimus idem illius martyrium in ms. Nicolai Belfortii, canonici regularis Suessionensis, carmine descriptum ab Oliverio Conrado minorita.

ACTA S. SEBASTIANI MARTYRIS.

CAPUT PRIMUM

S. Sebastianus martyres animat.

1. Sebastianus vir christianissimus Mediolanensium partibus eriditis, civis (1) vero Narbonensis, Diocletiano et Maximiano imperatoribus ita charus erat, ut principatum ei primæ cohortis traderent, et suo eum conspectui juberent semper astare. Erat enim vir totius prudentiæ, in sermone verax, in iudicio justus, in consilio providus, in commisso fidelis, in interventu strenuus, in bonitate conspicuus, in universa morum honestate præclarus. Hunc milites ac si patrem venerabantur; hunc universi, qui præerant palatio, charissimo venerabantur affectu: erat enim verus Dei cultor, et necesse erat ut, quem Dei perfuderat gratia, ab omnibus amaretur.

2. Christo igitur quotidie sedulum exhibebat officium, sed agebat quatenus hoc sacrilegis regibus esset occultum, non passionis timore perterritus, nec patrimonii sui amore constrictus, sed ad hoc tantum sub chlamyde terreni imperii Christi militem agebat absconditum (2), ut Christianorum animos, quos inter tormenta videbat deficere, confortaret, et Deo redderet animas quas diabolus conabatur auferre.

3. Denique postquam multas martyrum mentes a timore passionis eripuit, et ad coronam perpetuæ gloriæ incitavit: ipse quis esset, apparuit, quia lumen in tenebris latere non potuit. Clarissimis igitur viris Marcelliano et Marco duobus geminis fratribus pro Christi nomine in vinculis constitutis, quotidie solatium exhibebat; et tam ipsis quam etiam servis eorum, cum quibus tenti fuerant, salutaria fidei consilia ministrabat: quibus fugitiva sæculi blandimenta respuerent, et momentanea tormentorum genera non timerent.

(1) Ita plerique codices; quidam, *partium civis*. S. Ambrosius in Psal. cxviii, octonar. 20: *Utamur exemplo Sebastiani martyris, cujus hodie natalis est. Hic Mediolanensis oriundus est. Fortassis aut jam discesserat persecutor, aut adhuc non venerat in hæc partium, aut mitior erat. Advertit hic aut nullum esse, aut tepere certamen. Romam profectus est, ubi propter fidei studium persecutiones acerbæ fervebant. Ibi passus est, hoc est, ibi coronatus. Itaque illic quo hospes advertit, domicilium immortalitatis perpetuæ collocavit.* At Baronius tom. II, ann. 284, num. 12, scribit: *S. Ambrosium et alios tradere patre Narbonensi, matre Mediolanensi, natum Mediolani.* Tradit Metaphrastes *ortum Mediolani*; quibus parentibus silet. Sauffaius *patre Gallo, matre Mediolanensi, Narbone in Viennensi Gallia natum.* Nec refragantur Tristanus Calchus, aut Josephus Ripamontius; hic addit *matrem propterea mariti morte viduam relectam, Mediolanum cum filio unico revertisse.* Rabanus, variique mss.: *Eodem die S. Sebastiani de Mediolano, qui intantum, etc.* Metaphrastes *genere clarum ait fuisse.* Menæa: *Εἰς τῆς*

A

CAPUT II.

Marcelliani et Marci graviter oppugnata constantia.

4. Qui cum beatissimis consolationibus acquiescerent, et verbera carnificum animo perseveranti transirent, capitalem jussi sunt subire sententiam: ea videlicet ratione, ut si eodem momento quo decollandi erant sacrificiis consensissent, et parentibus suis et conjugibus et filiis et facultatibus redderentur. Erant enim non solum, ut diximus, genere clarissimi viri, sed et facultatibus dilatati (3); quorum erat pater Tranquillinus nomine, et mater Marcia vocabatur; qui illos sequebantur cum uxoribus eorum et filiis; nimio enim in suis nepotibus ducebantur affectu. Unde factum est, ut ab Agrestio (4) Chromatio urbis Romæ præfecto triginta dierum inducias impetrarent, in quorum spatio ageretur cum eis, quatenus ad thurificandum idolis consentirent.

B

5. Accedentes itaque amici eorum ad eos, coeperunt dicere: Unde vobis tam dura mens, tamque ferreum pectus, quod canitiem patimini (5) patris abjicere, et matri jam decrepitæ novos dolores partus afferre? Nam illa partus sui dolores consolationibus superabat, dum in uno dolore duos filios pareret, et geminum patri funderet filiorum affectum: nunc vero insanabilis dolor, inconsolabilis pœna, irremediabilis cruciatus, incomparabilis partus (6) est, quo spes et gaudium tollitur, vita contemnitur, respuitur gloria, et, contemptis omnibus pietatis affectibus, mortis atrocitas appetitur potius quam timetur (7). Obsecramus vos, o amici charissimi, tandem his date cladibus finem, et vos patres esse dulcium filiorum vel admoniti mementote.

C

6. Hæc et his similia amicis dicentibus, miseram se clamitans mater advenit, et soluto capite canos

συρηλήτου βουλῆς ὑπήρχεν, unus e senatorio ordine fuit. Guilielmus Catellius *Histor. Occitan.* lib. II testatur commonstrari etiamnum Narbonæ domum S. Sebastiani, ubi ecclesia post erecta, quæ S. Sebastiani nati dicitur.

(2) Quidam codices, *militiam absconditam.*

(3) Alii codices, *ditati*; alii, *ornati.*

(4) Alii, *Agrestino.* In catalogo Præfectorum Urbis, legitur *Caro et Carino coss.*, præfectus fuisse Titutius Roburrus; *Carino et Numeriano, Ceionius Varus*, qui et sequenti anno, *Diocletiano et Aristobulo coss.*, præfecturam gessit. Et videtur Chromatii expunctum e tabulis nomen, religionis odio. *Eumne an Roburrum, an Ceionium perstringat.* Vopiscus ambiguum est, dum in Carino scribit: *Præfectum Urbi unum ex cancellariis suis fecit.* Erant cancellarii qui ad cancellos sive domus augustæ, sive tribunalium excubabant.

(5) Alii, *patitur.*

(6) Al. *luctus.*

(7) Tres sequentes voces desunt in ms. Audomar.

D

suae senectutis ostentans, in conspectu eorum vestem qua pectus tegebatur, scidit : et cunctis flentibus ostendebat eis laxis pellibus quas suxerant mammas, et blandimenta, quae infantiae eorum exhibuerat, ejulando lacrymans memorabat. Aiebat ergo ad ambos : Tu mihi semper plus blanditus es, fili ; et tu amplius verecundatus es : in isto imaginem meam peperisti, in te paternos vultus effudi ; tu patri utilior, iste similior. Heu me miseram ! circumvallant me ex omni parte incomparabiles luctus, inaudita miseria et gemina orbitas, nullis penitus tribulationibus comparanda. Omitto filios ad mortem ultro properantes, quos si mihi hostes auferrent, per medias sequerer acies bellatorum (8) ; si iudicia violenta concluderent, carcerem simul irrumperem moritura. Novum hoc genus est pereundi, in quo carnifex rogatur ut feriat, vita optatur ut pereat, mors invitatur ut veniat. Novus hic luctus est, nova miseria, in qua natorum juvenus sponte amittitur, et parentum miseranda cogitur senectus ut vivat.

7. Ista et his similia matre prosequente, infirmus pater, et gravis jam senio, manibus adducitur servulorum, et cygnæo capiti terræ pulverem spargens, hujusmodi dabat voces ad cælum : Ad mortem ultro proficiscentibus filiis valedicturus adveni, ut universa, quae a filiis sepulturae meae exhibenda paraveram, ego infelix filios sepulturus expendam. O filii, meae baculus senectutis, et geminum meorum viscerum lumen, nati feliciter, et prospere educati, excellentissimae memoriae, et ingenii singularis, omnium liberalium peritia litterarum imbuti, quae ista repente insania vestra voluntate progenita mortis vos fecit esse amatores ? Nunquam ista viventibus placuit : nunquam morituris suum amorem induxit : ad quoscunque autem pervenire potuit, violenter admissa est, et non est voluntate ab ullo vivente suscepta. Si hanc nudus debitor sub avaro feneratore patitur, nulla potest ratione diligere ; nec solum non diligere cognoscitur, sed timere. Qua ratione eam appetit, qui et bonis exuberat omnibus, et penitus ulli nihil debet ? Venite huc, senes, et mecum super filios plangite, qui vos viscera paterna habere sentitis. Venite huc, juvenes, et flete super juvenes sponte pereuntes. Huc accedite, patres, et prohibete talia, ne talia patiamini. Deficite plorando, oculi mei, et caliginem obducite fundentes flumina lacrymarum : ne videam caedi gladio, quos dum virga levis tangeret, tremui ; dum tristantes leviter viderem, expavi.

8. Igitur dum haec et alia senior prosequeretur, ecce amborum conjuges cum natis propriis veniunt, et aspectibus eorum proprios infantulos offerentes, has ejulando voces effundunt : Quibus nos servituras relinquitis ? quibus conjugii nostri traditis cha-

ritatem ? qui putatis erunt horum infantium domini, et domorum vestrarum avidissimi pervasores ? Qui erunt vestrae occupatores familiae ? vel qui sibi divisuri sunt vernaculos, quos nutritis ? Heu quam ferreo, heu quam impiæ crudelitatis genere parentes despiciatis, amicos respuitis, uxores abjicitis, filios abdicatis, et vos ipsos carnifici ultroneos exhibetis.

CAPUT III.

S. Sebastianus nutantes confirmat.

9. Interea dum illa dicuntur, et ista referuntur, inter uxorum lacrymas, et suspiria filiorum, coeperunt milites Christi mollescere, et animos suos flectere ad dolorem. Huic spectaculo, ut supra diximus, intererat S. Sebastianus, vir per omnia christianissimus, quem occultabat militaris habitus, et chlamydis obumbrabat aspectus. At ubi vidit athletas Dei immenso certaminis pondere fatigari, in medio eorum se objiciens, dixit : O fortissimi milites Christi, o instructissimi divini praelii bellatores, per nimiam virtutem animi fortiter pervenistis ad palmam, et nunc per misera blandimenta coronam deponitis sempiternam ? Discat nunc per vos Christi militum fortitudo, fide potius armari quam ferro. Nolite victoriarum vestrarum insignia per mulierum blandimenta abjicere, et subjectas pedibus vestris hostis devicti cervices ad victricia et rediviva iterum bella laxare, cujus quamvis saeva contra vos exstiterit et periniqua instantia (9), saevior tamen efficitur ira repetita. Erigite igitur a terrenis affectibus (10) tropæum vestri certaminis gloriosum (11), et nolite illud amittere fletibus palvulorum.

10. Isti, quos plorante attenditis, gauderent hodie si possent scire quae nostis ; putant enim quod ista vita sit sola, quae si finem acceperit, nulla vitalis animæ, corpore deficiente, valeat portio remanere. Si enim scirent esse alteram vitam ignaram mortis, tristitiæ nesciam, in qua immortalitas regnat, et perpetua gaudia commorantur ; profecto vobiscum ad illam festinarent pertingere, et vitam illam pro nihilo computantes, illam appeterent, quae et in exultatione permanet et penitus finiri non novit. Ista enim vita fugitiva est et tam infidelis, ut nec amatoribus suis fidem potuerit custodire. Ab origine enim mundi in se credentes fefellit, omnes se exspectantes decepit, cunctos de se præsumentes irrisit, et ita nullum omnino certum reddidit, ut omnibus probetur fuisse mentita. Atque utinam solius mandacii culpæ esset obnoxia, et per omnia crimina currere suos non cogeret amatores ! Ipsa dat edacitatem glotonibus (12), ipsa ebrietatem ingerit temulentis, ipsa naufragium pudoris adulteris, ipsa execrabilem tradit perversitatem incestis ; ipsa admonet furem, ut rapiat ; iracundum, ut saeviat ; mendacem, ut fallat. Ipsa inter conjuges

(8) Alii, *per media sequerer bella raptores.*

(9) Ms. Rip., *constantia.*

(10) Al., *plenis affectibus ; al. terrenis aspectibus.*

(11) Al., *gloriosi.*

(12) Papias, *Gluto a gula dictus ; ganeo, prodigus.*

divortia seminat, inter amicos discordias, inter pacificos lites, inter justos injustitiam, inter fratres scandala. Ipsa tollit iudicibus justitiam, castis pudicitiam, artificibus (13) peritiam, ipsa aufert moribus disciplinam. Et ut altiora quæ amatoribus suis ingerit crimina memoremus; si fratrem aliquando frater germanus occidit, si filius necavit patrem, si interemptus est ab amico amicus; cujus hæc instinctu facta sunt scelera, cujus intuitu, cujus spe, cujus fiducia ista sunt nefanda commissa? Nunquid non præsentis vitæ amore seducti ista committunt, et dum illam plus quam justum est diligunt, iniquo odio homines prosequuntur? Ut quid enim pirata navigantem jugulat, ut quid latro perimit, viatorem dives opprimit pauperem, superbus humilem, et omnis nocens quemcunque potuerit aggravat innocentem? Hæc autem faciunt mala, quia isti vitæ servire desiderant, et se existimant in amore ejus per tempora prolixiora durare. Non ergo alterius causa fiunt scelera nisi ut infelicissimæ isti carnali vitæ a carnalibus serviantur.

11. Ipsa est denique quæ eis crimina imperat, jubet facinora, suadet injusta; et posteaquam omni crudelitate, omnique fuerit spurcitia saginata, servientes sibi tradit filiæ suæ, id est morti perpetuæ. Ex ipsa enim, et ex ejus utero mors æterna est nata, tempore quo gulæ suæ et libidini et delectationibus oculorum primi homines servierunt; atque ideo qui ad æternam vitam facti fuerant, huc in istam sunt regionem mortis jactati: hinc iterum sunt ad inferos devoluti, nihil secum præter peccata portantes. Hæc ergo vita est quæ vos fallit, o amici charissimi, ut amicos vestros ad vitam euntes perpetuam injusto consilio revocetis.

CAPUT IV.

Inferni pœnæ, cœlique gaudia, martyrum animis inculcata.

12. Hæc vos instigat, o parentes sanctissimi, ut filios vestros proficiscentes ad comitatum (14) cœli, ad honorem incorruptibilem, ad amicitias imperatoris æterni, stultissimis lamentationibus revocetis. Ista est quæ vos, o castissimæ conjuges beatorum, per pietatis colorem impietatem martyrum mentibus fecit tradere, et necem pro liberatione afferre. Si enim consensissent revocationi vestræ, paucis quidem tempore vobiscum esse poterant; postea vero separari, et ita habuerant se-

(13) Quidam codices, *artibus*.

(14) *Comitatus*, sæpe *comites imperatoris*; alias *comitis officium*; vulgo nunc *locum*, sive *districtum ejus jurisdictioni subjectum*; hic *aulam* significat. Sic Possidius in Vita S. Augustini, *Ubi tunc temporis Valentiniani minoris comitatus fuerat constitutus*; et S. Ambros. de Obitu Valentiniani, *Jussit eam ad comitatum venire*.

(15) Papias: *Zetæ, domus quæ subtus pedes aquas habent*. Unde ea vis vocis. Turnebus *Advers. lib. XXIV, c. 4, zetam, diætam* interpretatur, et Casau-

parari a vobis, ut nunquam vos nisi inter tormenta perpetua videretis; ubi edax flamma incredulorum animas devorat, ubi dracones blasphemantium labia comedunt, ubi serpentes morsibus suis incredulorum pectora depascuntur. Illic ululatus et gemitus sonat, et clamor confusus, quem vis tormentorum exagitat, et incendii arsura extorquet. Hæc ipsa autem tribulatio, quæ illic excipiet infideles, nullo termino definitur, nullo fine concluditur, sed nec post flammarum atrocium adustionem consumitur, sed ad redi-viva incendia iterum qui adustus fuerit reparatur.

13. Hanc ergo pœnam et istos permittite evadere, et vosmetipsos eripere cogitate. Permittite interim istos ad coronam pertingere destinatam. Nolite timere; non enim separabuntur a vobis, sed vadent præparare vobis in cœlo sidereas mansiones, in quibus una vobiscum et cum filiis vestris in perpetuo gaudio maneatis. Quod si vos domus vestræ ex lapidibus factæ delectant; quanto magis illarum vos debet pulchritudo invitare domorum, ubi sunt triclinia auro puro radiantia, quæ ex gemmis et margaritis habent zetas (15) instructas? Illic flos purpureus rosarum nunquam marcescit; illic florida nemora perpetua viriditate verinant; illic prata recentia (16) semper melleis fluunt rivis; illic croceis gramina floribus redolent, et halantes (17) campi jucundis admodum odoribus pollent. Auræ ibi vitam æternam habentes naribus nectareum odorem aspirant. Lumen ibi sine radio fulgens, serenitas absque nubilo, et absque tenebris nocturnis die oculi perfruuntur. Nulla illic impediuntur occupatione (18) deliciæ, nulla penitus sollicitudine ibi securitas conturbatur; mugitus, ululatus, gemitus, lamentum et luctus nunquam illic audita nec nominata sunt: fœdum et deforme, tetrum, nigrum, horrendum aliquid, aut sordidum nunquam ibi penitus viderunt oculi habi tantium: pulchritudine vero in amœnitate memorum, splendore in aere jucundo, et formositate atque omni elegantia sine intermissione oculi patentes perfruuntur; et nihil omnino quod conturbet mentem auribus datur. Sonant enim ibi jugiter organa hymnorum, quæ ad laudem regis ab angelis et archangelis decantantur. Amaritudo et fellis asperitas ibi locum non habent: tonitrua ibi nunquam audita sunt, fulgura et coruscationes nunquam paruerunt. Cinnamomum illic virgulta gignunt, et balsamum arbusta prorumpunt. Odor aeris delectationem per omnia membra dif-

bonus in Lamprid., qui ideo *zetam* vocat; at Salmasius *diætam zetamque* scribit. Sic *zabulon* pro *diabolum*, *zabolenum* pro *diabolenum*, *zarritum* pro *diarritum* dicta observant, cumque iis Martinus. At Passeratius a ζῆν, *fervere*, deflectit, quod pluribus solem accipiat, vel a ζῆν, *vivere*. Cœnaculi genus hic et alibi significat. Infra *zetarius*, *zetarum* sive *tricliniorum curator*.

(16) Ms. Andom., *virentia*.

(17) Al., *albescentes*.

(18) Al., *occasions*.

fundit, et esca ibi nulla stercora conficit. Sicut enim bono nuntio aures, et bono odore nares, et bono aspectu oculi saginantur, et ista refectio non potest in digestionem prorumpere; ita illic refectio, quam os susceperit, melliflua in gustu hoc unicuique sapit, quo fuerit delectatus. Statim denique quod concupierit anima, desiderio ejus universa famulantur, et omnibus delectationibus ejus paratissimus servit effectus.

14. Nam qui in ista mortali vita, contra concupiscentias suas et contra delectationes pugnaverit, quisquis eas non expenderit, illic eas integras a suo Creatore consequitur. Ipse enim ita creavit hominem ut viveret: et mortem juxta introitum delectationis posuit, ut hi queis libet a mortis timore evadere, vitam æternam quærant; et dum præter istam vitam alteram esse didicerint, inquirant utrum et ipsa possit senectute intercidi aut morte concludi: quam dum immortalem agnoverint, inquirant utrum possit iterum ipsa æternitas vel honorem tradere justis vel injustis pœnam inferre.

CAPUT V.

Opum deliciarumque usus.

15. Cumque specialiter ita esse probaverint, restat, ut interrogent, cur a Creatore divitiæ factæ sint, si ejus lege contemnendæ sunt, vel quare quadrupedum et volucrum atque reptantium varietas a Creatore facta sit, si singulis (19) renuntiandum est: cur autem ab ipso Creatore medullitus genuina delectatio ad incitamentum (20) est libidinis fundata corporibus, si usus ejus auctori non solum eum faciat reum, sed etiam perpetuis tradat incendiis. Interrogatur ergo: Cur (21) a Creatore divitiæ datæ sunt, si contemnendæ sunt? Respondemus: Istæ divitiæ a Creatore factæ, alloquuntur quodammodo amatores suos, dicentes: Sic nos amate, ut a vobis nunquam separemur. Sequi vos morientes non possumus; antecedere autem vos viventes possumus; sed si ipsi jubeatis. Cupidus fenerator et avarus agricola, unus aurum tradit homini quod duplicatum recipiat, alius diversa semina terræ committit, ut si possit fieri quod simplex tradi centuplum quærat (22) recipere: et debitor aurum creditori reddit duplicatum, et terra semen reddit centuplicatum. Proh nefas! fenus debitor feneratori reddere prævalet; et terra agricolæ suo restituere centuplicata semina potest; Deus divitias suas si a te acceperit, eas tibi amplificatas reddere non potest?

16. Inquiris nunc: Cur divitias mihi dedit, si a me ipsi reddendæ sunt? Tradidit eas tibi, ut scias quanta sit in eis requies, quanta voluptas, quantus luxus, quantæque possunt esse deliciae, ut per hæc habens charitatem cum divitiis tuis, ipse eas tradas custodiendas Domino nostro Jesu Christo. Quas si ipsi nolueris credere, aut edacitas gulæ

(19) Alii codices, *gulæ*.

(20) Al., *inquinamentum*.

(21) Al., *Interrogat ergo quis: Cur, etc.*

A eas invadet, aut luxuria libidinum mater tibi eas eripiet, aut sine dubio, quod nosti optime, mors ex improvise aggreddens ita tibi illas extorquet, ut tu illas ulterius in toto nec habere prævideas, nec videre. Nunquid si transires per medias acies Barbarorum, et invenires fortem virum qui te semper dilexit, qui tibi etiam sacculum pecuniis donaverat plenum, dicentem tibi: Da mihi custodiendas pecunias quas dedi tibi, quia isti barbari insidiantur ut eas tibi auferant, quas dum tibi abstulerint sui te gladiis laniabunt: nunquid non pedibus ejus ad volutus rogares eum, ut eas ipse susciperet de quo certus esses quod et ampliora quam acceperat redderet, et te ipsum ab hostibus liberaret? Restat nunc ut divitiis vestris tutorem possitis habere B Christum.

17. Ad delicias veniamus. Qui habet aures audiendi, audiet eas dicentes sibi: Si vere amatores nostri estis, illi nos commendate, qui nos vobis integras illibatasque in illa regione restituat, in qua vobiscum jugiter manere possimus; in ista enim vita si vobis nostrum voluerimus occupare servitium, quasi hic expertæ, ibi vobis omnino negabimus nostræ servitutis officium. Dimittite nos interim servire morituris, quia idcirco breviati sunt dies mortalibus, ut immortalibus jugiter famulemur. Sic enim scriptum est: Propter electos breviabuntur dies (*Matth. xxiv, 22*), ut servitus nostra non sit longa. Injustis quidem servimus festino cursu (23): impiis, sceleratis et turpibus servimus, non sponte, sed propter eum qui nos subdidit. Liberabimur tamen a servitute corruptionis, et revocabimur ad libertatem gloriæ filiorum Dei. Omnia itaque delectatio, futura vitæ servata, non perditur; neque enim repositi thesauri existimantur ab eo qui eos absconderat in terris, interesse; sed magis tanto securius se eos habere confidit, quanto eos occultius et tutius collocaverit.

18. Sint ergo repositæ omnium deliciarum affluentia, ut non contingantur in ista vita, quæ præterit: quia si hic in usu fuerint, in illa, vita quæ nunquam præterit, amittentur. Esto, quod ista vita centum tendatur annorum spatiis, nunquid exclusa die ultima non statim videbitur quasi non fuisse, ac memoria hospitis uno die apud nos manentis vestigia reliquisse? Illa autem vita manet jugiter, et perseverat instanter, annis quoque labentibus juvenescit et pollet, et inde renovationis sumit initium unde finis accipitur. O vere illum degenerem et omnium honorum expertem, qui hujus tam formosæ vitæ amore non capitur! qui timet istam vitam tradere perituram, et illam accipere quæ penitus perire non novit, in qua deliciae, et delectationes, et divitiæ, et gaudia sic inchoant, ut terminum nesciant, sic principium capiunt, ut penitus finire non possint.

(22) Al., *queat*.

(23) Al., *incursu*.

19. Nam qui hujus tam præclaræ vitæ amator esse noluerit, non solum istam perdit, et ad illam non pervenit, verum etiam ut jam dixi a perpetua morte capitur et tenetur; in qua est jugis flamma, perseverans tribulatio, et pœna perpetua; in qua atroces angeli commorantur, quorum brachia capita draconum sunt, quorum oculi ex se igneas sagittas jaculantur; quorum dentes sicut elephantis prominent, et stimulant ad tormentum veluti caudæ scorpionum, quorum voces veluti leonum fremitus sonant, quorum aspectus tremorem inculit pariter et dolorem et mortem. Atque utinam mors posset in his angustiis constitutis occurrere! Sed quod est acerbius, ad hoc vivitur, ut cruciatibus gubernetur, ad hoc redintegrantur, ut exesa serpentium morsibus membra iteratis subinde et iterum repetitis morsibus attrectentur.

CAPUT VI.

Martyrum felicitas et gloria.

20. Hæc est omnis causa certaminis, quæ pœnas martyrii docet tolerabiliter debere sufferri. Nolite ergo, o amici, nolite, o parentes, nolite, o conjuges venerandæ sanctorum, nolite a vita ad mortem, quos diligitis revocare, a gaudio ad luctum ducere, a lumine ad tenebras trahere, et ab æterna requie ad pœnas sempiternas accersere. Hoc est cum diabolo quasi piscibus hamum tendere, et invitare ad modicam suavitatem, in qua intus lateat cruciatus viscerum, et mors interiorum tormentis extorta. Nunquid non hoc est ad compensationem æternarum deliciarum fugitiva gaudia antepone; et ut perparum rideant, æternis fletibus mancipare? Hoc in gladiatoribus, qui ultro se offerunt, universi damnamus, qui considerant unius anni delicias, et non considerant, qui fructus ex ipsis deliciis oriatur. Et illi cruciantur ictibus gladiatorum, vel alterna cæde interna viscerum, scisso ventris tegmine, in conspectu proferunt populorum, ut pinguedo, quam inconsulta sagina contulerat, offeratur diabolo devoranda. Isto consilio inimici, quo isti hæc faciunt, ipso consilio ad vitam æternam euntes Dei martyres revocantur, qui ut vitam paucorum dierum vivant exorantur (24) perpetuos cruciatus incurrere, et mortem perpetuam, quæ specialiter metuenda est, non timere.

21. Huic loco forte illud apponitis: Quare Christianus tormenta non metuit, et præsentis non terretur pœna tortoris (25)? Ideo non frangitur metu, ideo dolore non ducitur, quia scit se unius doloris pretio perpetuæ sanitatis gaudium emere; et per momentaneam tribulationem ad perpetuam felicitatem et sempiternam lætitiâ pervenire. Sed si iste timendus sit dolor, timendus sit carnifex, timenda quoque sit nova et exquisita tortoris crudelitas; quæ magis timenda, quæ horrenda, quæ magis fugienda est et cavenda, ista quæ hodie effervescit,

et cras evanescit? ista quæ hodie exardescit, et cras refrigescit? ista quæ sub hora inducitur, et sub hora excluditur? an illa quæ nullo fine concluditur, nullo tempore exstinguitur, nulla prorsus consumitur vetustate? Nam iste dolor aut levis est, et potest tolerabiliter sustineri; aut gravis est, et glorioso certamine citatum offert finem; ille autem pœnarum dolor et cruciatus incendii, qui hujus vitæ amatoribus datur, cum sit vehementior universo tormentorum genere, nunquam finiendus aggreditur, et acrius subinde quam inchoaverit sævit, et nullus sæviendi terminus, nullus omnino finis occurrit, sed habens secum universa suppliciorum genera subinde renovatur ut sæviat, augmentatur ut excruciet, inflammatur ut acrius urat.

22. Hinc ergo ab hoc interitu, quos amamus, hortemur evadere; et nos ipsos ad evadendum fortiter præparemus: nec timeamus una hora ferre dolorem in corpore, qui optamus perpetuo gaudere cum Christo: permittamus animam nostram cum palma martyrii ex hoc egredi corpore, ut possimus pœnas æternas evadere, et ad possessiones sidereas plenas delectationibus pervenire. Lacrymas nostras convertamus in gaudium: quia non debemus quasi morituros plangere, quos cum Christo credimus regnatos. Congratulemur victoribus hostium, conculcata eorum cervice: congaudeamus martyrii prætexta indutis, et cœli factos consules gloriemur. En dies in quo vincere se tyrannus existimabat, qui dum capit, captus est; dum tenet, vinctus est; dum torquet, tortus est; dum insultat, irrisus est; dum jugulat, occisus est. Nunc ergo in amore martyrii etiam nostros suscitemus affectus; ut illum qui de nostra captivitate voluit victoriam capere, fortiter capiamus, et quasi a gravi somno expergefati aperiamus oculos animorum, ut videntes foveas quas in nostri perniciem inimicus aptaverat, nos quidem auxiliante Deo evadamus, et ipso diabolo cum satellitibus suis in ipsam quam paraverat foveam incidente, nos cum Propheta dicamus: «Foderunt ante faciem meam foveam, et ipsi inciderunt in eam (Psal. LVI, 7).»

CAPUT VII.

Sebastiani oratione et miraculis conversi Zoe et Nicostratus.

23. Igitur cum hæc beatissimus Sebastianus, indutus chlamyde, succinctus balteo, ex suo ore proferret, subito per unam fere horam splendore nimio de cœlo veniente illuminatus est, et sub ipso splendore, candidissimo pallio amictus est ab angelis septem clarissimis, et juvenis apparuit juxta eum dans ei pacem, et dicens: Tu semper mecum eris.

24. Hæc autem gerebantur intra (26) domum primiscrinii (27), nomine Nicostrati, apud quem custo-

(24) Al., docentur.

(25) Ms. Rip., pœna tormentis.

(26) Quidam codices, juxta: non probatur.

(27) Sub dispositione viri illustris præfecti Urbis inter alias administrationes est primiscrinus, sive numerarius, de cujus officio multa alii.

diebantur Marcellianus et Marcus. Qui Nicostratus habebat uxorem, nomine Zoen : hæc ante sex annos ægritudinis nimietate facta est muta, prudentiam tamen audiendi et intelligendi non solum non amiserat, verum etiam melius quam prius habuerat aurium officium obtinebat. Hæc itaque cum intellexisset omnia quæ B. Sebastianus dixerat, et tantum lumen circa eum vidisset ; cumque omnes tremefacti miraculi stupore tenerentur, innuebat manu omnibus, ut quasi exprobrandi essent, qui tam evidenti assertioni non crederent, et genibus ejus advoluta rogare eum manuum iudiciis cœpit. Sed S. Sebastianus cum videret eam cordis secreta linguæ expressione declarare non posse, causas hujus silentii percunctatus, didicit sermonis illi copiam nimia vi infirmitatis ablatam. Tunc B. Sebastianus dixit : Si ego verus Christi servus sum, et si vera sunt omnia quæ ex ore meo hæc mulier audivit et credit, jubeat Dominus meus Jesus Christus, ut redeat ad eam officium linguæ, et aperiat os ejus qui aperuit os Zachariæ prophetæ sui ; et fecit crucem in os ejus. Atque ad hanc vocem S. Sebastiani, exclamavit mulier voce magna, dicens : Beatus es tu, et benedictus sermo oris tui : et beati qui credunt per te Christum Filium Dei vivi. Ego enim vidi oculis meis angelum ad te venientem de cœlo, et librum ante oculos tuos tenentem, ex cujus lectione universa sermonis tui oratio decurrebat. Benedicti qui in omnibus quæ locutus es credunt, et maledicti qui dubitaverint vel in uno verbo ex his omnibus quæ audierunt : quoniam sicut aurora superveniens universas tenebras noctis excludit, et omnium oculis lumen, quod nox cæca negaverat reddit ; ita lux sermonum tuorum omnem caliginem, omnemque ignorantiam cæcitatem extersit, et oculis recte credentium serenum post noctis tenebras diem reddidit : a me autem non solum incredulitatis tenebras exclusit, verum etiam sermonis mei ostium, quod per sex annos clausum erat, patefecit.

25. Videns autem Nicostratus, vir ejus, quod esset tanta virtus Christi in sua uxore celebrata, cœpit pedibus ejus advolvi, et indulgentiam petere, pro hoc quod imperiali et præfectorio jussu Sanctos Dei habuisset in vinculis : et auferens ex manibus eorum ferreos nexus, genua eorum amplexus, cœpit rogare ut dignarentur abscedere, dicens : O quam beatus essem si pro vestra mereri possem salute constringi ! Forsitan sanguinis mei effusione abluerem, ut mortem illam pœnarum æternarum evaderem, et ad illam vitam pertingerem, quam nobis Deus per os domini mei Sebastiani manifestare dignatus est.

CAPUT VIII.

Marcelliani et Marci constantia, oratio ad neophytos.

26. Cumque rogaret Marcellianum et Marcum ut

(28) Alii, *ad gaudium tendere* ; alii, *ad gladium tendere* ; alii, *ad gradum tendere*.

A abscederent, dixerunt ei : Si tu fidei gloriam, quam nunquam habueras accepisti ; quomodo nos quam fidem semper ab infantia habuimus, relinquentes, tibi passionis nostræ calicem damus, quem nos tibi propinare possumus, non donare ? Dives est enim in omnibus Christus, et larga ubertatis suæ affluentia omnibus venientibus meliora exhibet quam rogatur. Si enim cum essetis increduli, donatum est vobis lumen veritatis agnoscere ; quanto magis credentibus vobis omnia quæcunque jam poscitis donabuntur ? Divina enim clementia semper parata est vobis omnibus gratis præstare : et eo unumquemque gratiæ suæ dono multiplicat, quo mens ejus altioris fidei susceperit normam. Fides igitur vestra a magisterio sumpsit exordium, et omnia quæ eruditio annosa vix confert, spatio unius horæ cepistis. Nulla vos memoria parentum impedit credere. Nullus teneræ ætatis in filios et vestros revocat nutritus affectus. Contemnitis subito quod semper amastis, et quæritis quod nunquam scistis. Per ignaras ingressi vias subito pervenistis ad Christum, et animo jam intrastis cœlum, quia in terra nullum solatium requisistis. O incomparabile facti præconium ! o quam imitabile virtutis exemplum ! Nondum vos ad Christum sacri baptismatis unda perduxit, nondum per tirocini ; initia militaria saltem signa sumpsistis ; et jam pro vero Rege arma arripitis, et ejus milites a vinculo ferri solventes, vos ipsos intrepido optatis pro occidendis occidi.

27. Cum hæc audientes omnes pariter fletibus C pœnitentiam præteritæ persuasionis ostenderent, Marcus ait : Discite, parentes charissimi, et vester, o conjuges, discat jugalis affectus, adversus pugnam diaboli, et contra omnes sagittas affectuum carnalis desiderii clypeum virtutum opponere, atque inter acies tyrannici exercitus hosti non cedere, dimicare acrius, gradum tenere (28), et ad regem fortiter pervenire. Insurgant quantum volunt, et sæviant satellites dæmonum, et quibus volunt pennis corpora dilanient nostra ; corpus occidere possunt, sed animam vincere non possunt pro fidei pugnantem veritate. Gloriosiores faciunt milites vulnera pro imperatore suscepta : in hoc enim diabolus tyrannidis suæ furore nunc sævit, in quo prævidet perseverantiæ vestræ tropæo se posse D torqueri : et ideo tormenta infert, ne spes ejus pereat : mortem minatur, ut terreat ; vitam promittit, ut eripiat ; securitatem pollicetur, ut tollat. Hæc tota belli calliditas, hoc fraudis consilium, a suppliciis eripere corpus et vitiis animam subjungere. Nos e contra contendamus hosti non cedere, corpus contemnere, animæ subvenire. Cur enim fortissimi duces militibus (29) miseris terga convertant, et in eo bello deficient, in quo possunt esse victores ? Vel qua ratione mori timeant, qui sciunt hanc hominis naturam esse, non pœnam ?

(29) Al., *Ducis milites*.

Cur, inquam, mori timeant, qui credunt istam vitam falsam esse, et veram vitam inveniri non posse, nisi qui ab animo suo falsam istam adjecerit et caducam, quæ non aliud amatoribus suis, nisi peccata imperat, suadet facinora, ingerit criminosa; nihilque aliud a suis amatoribus exigit, nisi ut penitus de perenni vita non cogitent, et regnum Dei futurum esse desperent?

28. Nunc videamus quibus casibus subjacet, quibusque periculis servit ancilla, ut cum eam probaverimus nec seipsam posse regere, servitia nostra ab ejus dominatione tollentes, alteram cui merito serviendum sit, requiramus. Quantos enim amatores ejus ruina subito gravis oppressit, fragor cæli percussit, fulmen incendit (30), naufragia perdidērunt, textit chaos, Charybdis ebibit, gladius jugulavit! et istam miseri cum doloribus amittentes vitam, illam penitus invenire non possunt! Ad illam etenim vitam non ducit tortura, sed causa. Uno denique eodemque pœnarum genere et innocentibus salus æterna confertur, et pœna delinquentibus irrogatur.

CAPUT IX.

Cæteri a Sebastiano una cum captivis conversi.

29. Igitur cum hæc et his similia Marcus prosequeretur, cœperunt omnes qui aderant Deo gratias agere, atque universi flentes pœnitentiam gerebant, quod charitati Dei prætuleraut amorem carnis; et quia ab agone martyrii ausi fuissent animos revocare sanctorum. Cumque omnes, qui ad decipiendos sanctos venerant, unanimiter crederent Christo, Nicostratus cum conjugæ sua urgebat se dicens: Non cibum capiam, neque potum, nisi mysterium (31) mihi Christianæ religionis fuerit traditum. Cui S. Sebastianus dixit: Muta dignitatem tuam, et esse magis incipe Christi primiscrinus, quam præfecti. Audi itaque consilium meum, et omnes quos carcer inclusit, quos vincula tenent, quos ergastula conficiunt, in unum redige. Quod cum feceris, antistitem sacrosanctæ legis adhibebo, ut cum omnibus qui credere voluerint mysterii suscipias sacramentum. Si enim diabolus Christo sanctos suos auferre conatus est, et conatur; quanto magis nos pietatis argumento hos, quos diabolus injuste lucratus est, curare debemus, et suo restituere Creatori? Et Nicostratus ad hæc respondit, dicens: Quomodo iniquis et criminosis possunt sancta committi? S. Sebastianus dixit: Salvator noster pro peccatoribus suam nobis exhibere dignatus est præsentiam et ostendit mysterium, per quod omnia peccata et crimina homini auferantur, et omnes virtutes Domini conferantur. Inter initia igitur conversionis tuæ hoc munus primum si

A tu conferas Christo, præsto erit remunerationis ejus præmium super te, corona martyrii, habens secum virtutum omnium flores immarcescibiles, æternæ vitæ gaudis profuturos (32). Audiens hæc Nicostratus primiscrinus, abiit ad Claudium commentariensem, et jussit universas personas ad domum ejus adducere, dicens: Quoniam proxima sessione omnes discutiendi sunt, volo ut cum illis Christianis qui apud me sunt, præsto sint, ne aliqua præfectoriæ (33) discussioni deesse possit persona.

30. Igitur cum omnes ad domum primiscrinii perducti starent, catenarum nexibus vincti, hoc modo eos vir Dei Sebastianus alloquitur: Crimina diabolica si divinis virtutibus cedant, reatus vester a morte excluditur, et a gaudiis fugitivis (34) revocatur. Egerat enim per suos satellites hostis injustus, ut animos militum Christi ad virtutum culmen erectos (35) everteret, et in ipso perfectionis fastigio positos, ad cœnum conaretur mergere inferorum. Hac de causa incaluit animus hostium dimicatione provocatus, ut vos, quos jam lucratus fuerat inimicus, de ejus captivitate tollentes, vestro vos Creatori reddamus. Diabolus enim nec dominus vester, nec creator, nec pater esse dignoscitur: Deus autem et Pater et Dominus et Conditor comprobatur. Et si hunc derelinqentes ad illum abistis, qui in tantum vestri exstitit inimicus, ut vos ad pœnas perpetuæ mortis adduceret, et ad istum lethalem faceret exitium devenire; quanto magis ad eum redeundum est qui unicum Filium suum passioni et morti tradidit, ut nos a passionibus æternis et a morte perpetua liberaret? Cum hæc et his similia prosequeretur S. Sebastianus, prostraverunt se cum lacrymis universi, et flexis genibus cœperunt cordis gemitum reddere, et se pecasse et impie egisse pœnitentiæ vocibus exclamare. Fundebant ergo amaras lacrymas, et se velle Christo credere, unanimis vocibus resonabant. Tunc B. Sebastianus jubet eos omnes a vinculis catenarum exsolvi.

CAPUT X.

Omnes a Polycarpo ad baptismum præparati.

31. Post hæc S. Sebastianus abiit ad Polycarpum (36) presbyterum, ubi erat causa persecutionis occultus, et narravit ei omnia quæ gesta sunt. Quibus auditis S. Polycarpus gratias egit Deo, et una cum eo venit ad domum Nicostrati primiscrinii, et videns turbas credentium, salutans eos cum omni gaudio dixit: Beati omnes vos, qui audistis vocem Domini nostri Jesu Christi dicentis: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos requiescere faciam. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis

(30) Al., *flamma incendiis voravit.*

(31) Quidam codices, *martyrium.*

(32) Ms. Rip., *redolentes.*

(33) Al., *præfecto*; al., *prætori*; al., *præf. prætorii*; al., *prætorii discussioni.*

(34) Al., *ad gaudia votiva.*

(35) Al., *a virtutum culmine recto.*

(36) S. Polycarpi presbyteri natalis agitur 23 Februar.

corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (*Matth. xi, 28 seqq.*). Vos itaque fratres nostri, quos nondum baptismatis unda diluit (37), et consecrando Deo omnipotenti charissimos filios fecit, pro hoc quod a proposito sancto revocare conati estis beatissimos milites Christi, opus vobis erat pœnitentia, ut per ipsam ad indulgentiam veniretis. Nunc autem, quia ad tantam gloriam accessistis, ut etiam ad passionem a qua dolenter aliois revocare voluistis, ad ipsam desideretis gratanter velle currere et libenter amplecti, sciatis vos et ad indulgentiam pervenisse, et ad palmam attingere. Vetus hoc est artificium Christi. Nam ipsum quem vas electionis suæ dignatus est et voluit magistrum gentibus dare, qui non solum fidelium animos a pietatis proposito revocabat, sed etiam nolentes a Christo discedere lapidibus obruebat; hunc nobis ipse Dominus apostolum condonavit, tribuitque nobis ex Saulo Paulum, ex apostata fecit apostolum, et dedit Ecclesiæ suæ ex persecutore doctorem. Amator passionis factus est is, qui persecutionis auctor extiterat: et qui in alienis afflictionibus prius gratulabatur, in suis postmodum persecutionibus lætabatur. Ipse ergo qui tunc in apostolo suo virtutem istam exercuit, ipse et nunc de ipso inferorum conclavi, et ex ipsis draconum faucibus animarum vestrarum captivitatem eripuit, et vobis nunc a tenebris ad lucem remeantibus æternæ vitæ januas patefecit. Quia ergo omnes dæmones, qui sunt tenebrarum filii, contristantur, unde et omnes sancti angeli, qui sunt filii lucis, gratulantur, accedat unusquisque vestrum, et det nomen suum, ut hodierno die usque ad vesperam percurrente jejunio, festivum baptismatis sacramentum opportunum tempus inveniat. Justum est enim, ut lex a mortali mundo abscedens ad nostras mentes immortales accedat, ut qui in isto sæculo volutati in luto tenebrarum sumus, aqua sanctificationis abluti ac mundati, et sinceritate induti alacres pergamus ad Christum. Hæc et his similia prosequente S. Polycarpo, universi gavisii sunt, et unusquisque nomen suum festinabat priusquam interrogaretur offerre.

CAPUT XI.

Baptizati catechumeni, unaque Claudius cum filiis.

32. Cumque hæc agerentur, venit Claudius commentariensis ad primiscrinii Nicostrati domum, ubi ista agebantur; et dicit Nicostrato: Vehementer præfectura commota est, quod personas reorum tuæ domus custodiæ tradi jussisti. Hac de causa suis te jussit præfectus aspectibus præsentari. Vide quasi debeas interrogatus dare responsum. Ingressus itaque ad præfectum Nicostratus, cum interrogatus fuisset, cur eas personas, quas carceris claustra retinebant, suæ voluerit domus mancipari cu-

stodiæ, respondit: Amplitudinis vestræ jussu Christianas intra domum meam custodiendas suscepti personas, quibus ut terrorem passionis incuterem, reorum illos feci sociari personis, ut jussioni vestræ et persuasioni nostræ si non consensu suo, saltem alieno experimento consentiant, et metuant ne similis eos pœna concludat. Libentissime igitur hæc audiens præfectus dimisit eum dicens: Magno te censu a parentibus eorum remunerari faciam, cum per te illis fuerint incolumes filii restituti.

33. Revertens itaque ad domum suam Nicostratus primiscrinus cum Claudio commentariensi, cœpit universa referre, et qualiter S. Sebastianus, cum sit amicus imperatorum, christianissimus sit, et in eruditione divina perfectus, et qualiter animas Christianorum sua exhortatione revocasset, et quod satis idonea ratione docuisset istam vitam fugitivam et imaginariam esse, et sic dum teneri putatur, auferri. Narrabat etiam, quomodo veniens repente lux de cœlo perlustrasset eum, et quomodo uxorem ejus, quæ per sex annos muta fuerat, fecit loqui.

34. Cum hæc narrasset Nicostratus Claudio, corruit ad pedes Nicostrati Claudius, dicens: Ex amissa conjugē duos filios habeo, ex quibus unus hydropis morbo fatigatur, alius diversis vulneribus opprimitur; rogo ut jubeas eos visitari. Non enim dubito quod ille, qui potuit facere ut post sex annos loqueretur uxor tua, faciat, si voluerit, ut ad filios meos sanitas redeat. Et hæc dicens proripuit se ad domum suam, et fecit inter manus adduci duos filios suos, et introducens eos intra domum, ubi erant sancti Dei, projecit eos ante pedes eorum dicens: Nulla penitus dubietatis signa in corde meo remanserunt: sed ex toto corde credens quod Christus, quem colitis, ipse sit verus Deus, detuli huc vobis duo incrementa mea, credens quod possent per vos a mortis periculo liberari. Dicant ei omnes simul sancti Dei: Omnes quos hic hodie infirmitas aliqua tenet, mox ut Christiani facti fuerint, sanabuntur.

35. Cumque clamaret Claudius credere se, et desiderare fieri Christianum, jussit S. Polycarpus ut darent singuli nomina sua. Primus itaque omnium dedit nomen suum Tranquillinus pater Marcelliani et Marci. Post hunc sex amici eorum, id est, Ariston, Crescentianus, Eutychianus, Urbanus, Vitalis, et Justus; post hos Nicostratus primiscrinus, et Castorius frater ejus, et Claudius commentariensis. Post hos filii Claudii. Felicissimus et Felix. Post hos Marcia mater Marcelliani et Marci cum uxoribus eorum et filiis: simul autem et Symphorosa uxor Claudii, et Zoe uxor Nicostrati. Post hos omnis familia quæ erat in domo Nicostrati, animæ triginta et tres promiscui sexus et ætatis, dehinc omnes qui vincti fuerant ac de carceris squalore adducti, animæ sedecim.

(37) Multi codices *nondum* mittunt, quasi ad lapsos sit oratio.

36. Igitur omnes isti LXVIII, a S. Polycarpo presbytero baptizati, et a S. Sebastiano suscepti sunt; feminarum autem matres factae sunt Beatrix (38) et Lucina (39). Primum itaque Claudii filios, hydropticum unum et alterum vulneribus plenum, mox ubi in nomine sanctae Trinitatis intinxit; ita de fonte sani elevati sunt, ut nec signum in eis aliquis morbi praeteriti remansisset. Post hos autem infantulos Tranquillinus pater SS. Marcelliani et Marci, qui ita podagrico et chiragrico fuerat dolore constrictus (40), ut sicut supra dictum est, vix in manibus portaretur. Hunc dum exuerent indumentis, et ille intolerabili se diceret dolore torqueri, interrogat eum Polycarpus presbyter, dicens: Tranquilline, si ex toto corde credis unigenitum Filium Dei Dominum Jesum Christum tibi salutem posse conferre, et omnibus peccatis tuis indulgentiam condonare, proprio ore edicito. Tranquillinus respondit: Ego indulgentiam solam peccatis meis dari et desidero et credo. Caeterum, etsi post baptismatis hujus sanctificationem in doloribus fuero, non potero de fide Christi ulterius dubitare: probavi enim et ex toto corde credens, in mea mente consensi, quod Filius Dei sit Dominus Jesus Christus, qui potest et animabus et corporibus salutem tribuere, et a morte aeterna ad vitam perpetuam revocare. Haec cum dixisset voce magna, omnes sancti praegera gaudio lacrymas effundebant, et rogabant Dominum ut fidei ejus fructus ostenderetur. Sanctus igitur Polycarpus confessor et presbyter mox ut eum chrismatis (41) linivit unguento, interrogavit eum iterum, si crederet in Patrem et Filium et Spiritum sanctum; statim ut respondit: Credo, resolutae sunt manus ejus quae erant nodosae, et genua simul et plantae pedum ejus ita sunt incolumes redditae, ut ac si puerulus renovatis pedibus suis in fontem descenderet clamans et dicens: Tu es Deus unus et verus, quem miser iste mundus ignorat.

37. Hoc itaque ordine suo baptizato, universi, prout competebat, baptizati sunt, et per dies decem qui (42) supererant dilationi, quam meruerant, in Dei laudibus perdurantes ducebant dies et noctes in hymnis et canticis, et quasi fideles milites parabant animos suos ad dimicandum pro Christi nomine in martyrio bellaturi, ita ut et in mulieribus et infantulis amor ferveret martyrii, et invicem se ad confessionem sancti nominis contra diabolicas acies praepararent.

CAPUT XII.

Errores Gentilium coram Chromatio Urbis praefecto confutati a Tranquillino.

38. Diebus (43) igitur acceptae dilationis expletis,

(38) Colitur S. Beatrix 29 Jul.

(39) De hac Lucina actum 16 Januar. in Vita S. Marcelli. Colitur 30 Junii.

(40) Al., contractus.

(41) Al., olei.

(42) Addunt quidam codices, et sex.

A Agrestius Chromatius urbis Romae praefectus ad se Tranquillinum patrem Marcelliani et Marci venire jubet. Quem cum de suorum perquireret arbitrio filiorum, Tranquillinus respondit: Ad referendas beneficiis vestris gratias nullus mihi oris sufficit sermo. Nisi enim currentes sententias vestri frena moderaminis tenuissent, et ego filios amissem, et me patrem filii non haberent. Congratulantur mihi omnes, quos tenet paternus affectus, et pungit charitatis stimulus; etiam vestra, credo, quod mihi congaudeat celsitudo, quando morituris vita collata, et anxiiis laetitia reddita, sollicitis securitas restituta (44).

B 39. Tunc praefectus aestimans filios ejus suas velle idolis inclinare cervices, ait: Venienti ergo die debita (45) numinibus a filiis tuis thura reddantur: per quae et tu filiis perseveres incolumis, et tibi filii condonentur. Audiens haec Tranquillinus dixit: Illustrissime virorum, examinis vestri libram si velitis erga me et filios meos aequa lance pensare, agnoscere poteritis hoc Christianum vocabulum magnae esse virtutis. Praefectus dixit: Insanis, Tranquilline. Tranquillinus respondit: Insaniam passus sum, et animae et corporis; sed statim ut credidi Christo, et animae meae recepi et corporis sanitatem.

C 40. Praefectus dixit: Ego, ut video, ad hoc inducias sceleratis filiis tuis dedisse cognoscor, ut non solum tu illos ab errore non tollereres, sed illi te suis erroribus irretirent. Tranquillinus dixit: Per gloriam vestram, nomen ipsum erroris discutite, et videte quae opera erroris nomine nuncupentur. Praefectus dixit: Tu dic quae opera erroris nomen accipiant. Tranquillinus dixit: Primus error est viam vitae relinquere, et per viam mortis gratanter incedere. Praefectus dixit: Et quae est via mortis? Tranquillinus dixit: Non tibi videtur via mortis esse, mortuis hominibus Deitatis nomen imponere, et figuras eorum per ligna et lapides adorare?

D 41. Praefectus dixit: Ergo non sunt dii quos colimus? Tranquillinus dixit: In tantum non sunt dii ut legatur in codicibus publicis (46), et quam male sint nati, et quam iniquos et crudeles et sceleratos parentes habuerint; et quam inique et dolose et fraudulenter vixerint; et quam miserabiliter mortui sint. Numquid antequam Saturnus Cretensibus imperaret, et filiorum suorum carnes comederet, Deus in caelis non erat, aut Creta insula habebat regem, et caeli Deum non habebant? Valde errat qui putat Jovem filium ejus, imperare fulminibus, homuncionem in quo malitia et libido regnabat. Quem non persecutus est, qui patri non

(43) Scriptum erat in Rosweidi autographo: Liber II. Eam divisionem in nullo exemplari repertam omisimus.

(44) Al., constructa.

(45) Ms. S. Gist., veni ergo hodie et debita.

(46) Al., vestris.

pepercit? Aut quam sordem non exercuit, qui A suam germanam accepit uxorem? In foro, in plateis, in domibus, atque in omni loco quotidie legimus, quia sordidissima Juno quod et soror et conjux fuerit gloriatur: et rapti Ganymedis honor turpissimus atque incestissimus ab ipsis, a quibus Jovis colitur, non negatur. Non ergo erras, vir sublimissime, qui tales colis, quales Romanæ jubent leges pro sui facti qualitate damnari, et relicto Deo omnipotente qui in cœlis regnat, lapidi dicis, Deus meus es tu: et ligno dicis: Adjuva me?

42. Præfectus dixit: Ex quo cœpistis blasphemare deos, et a cultura eorum recedere, ex eo diversis (47) cladibus Romanus orbis opprimitur. Tranquillinus respondit: Non est verum. Nam si recenseras decadas stylo Livii (48) digestas, illic invenies Jovi thura ponentes, una die viginti tria millia Romani exercitus juvenes cecidisse. Sed et illud non es immemor, quod Senonenses Galli etiam Capitolium occupaverunt (49) et omnem Romanam manum suis ludibriis subjugarunt. Diversas fames, et inenarrabiles pestes, diversas captivitates, diversas effusiones sanguinis Romanus orbis passus est, antequam unum colerent homines Deum. Nunc vero ex quo invisibilis et verus Deus cœpit a credentibus coli, aucta (50) pace exultat Romanum imperium. Sed quod pejus est, Deus, qui hoc præstat, non cognoscitur; sed creaturæ ejus ascribitur, quidquid a Creatore præstatur.

43. Præfectus dixit: Si ille colendus est, qui humanis commodis aliquid præstat, nullus nisi sol habebitur deus, qui aspectu suo terræ viscera vegetat, ut semina suscepta parturiat, et genuinæ sobolis grana in culmo restituat, atque universis salutis nostræ utilitatibus, et lumen et restaurationem pariter tribuat et vigorem. Tranquillinus respondit: Et in hoc error est infinitus. Nam si hodie per servum suum quispiam clientibus suis tribuat quod rogatur, infinita stultitia est, si neglectus ille qui præstitit, servus per quem præstiterit honoretur. Et ut aliquam hujus dicti comparisonem exhibeam; nunquid cum naves Romanis alimenta deferunt, navibus potius quam regibus gratiæ referuntur? Si ergo non navigantibus, sed imperantibus, homines quod annonantur ascribunt, quanto magis soli Deo agendæ sunt gratiæ, cujus nutu et hæc omnibus usibus nostris elementa deserviunt, et sol ipse quotidie terræ marique pariter et clauditur in fine diei, et in diei iterum renovatione aperitur?

CAPUT XIII.

Verbi incarnatio Gentili exposita.

44. Præfectus dixit: Si ergo unus et invisibilis

(47) Usitata in Christianos calumnia a variis PP. confutata, præsertim Paulo Orosio et S. Augustino.

(48) Al., libri, mendose. Scriptum in quibusdam erat Libii.

(49) Ita mss. omnes. Legendum potius, oppugnaverunt; nam inde pretio deducti, mox et pulsi a

est quem colitis, Christum, quem Judæi crucifixerunt, non colitis? Tranquillinus dixit: Recte hæc inquirereres, si credere destinares. Incredulis enim omne quod nolunt vanum videtur. Sed el enim in præceptis voluntas mortalium declinans (51), omne quod vituperat vituperari desiderat; et vult ut laudetur ab omnibus omne quod laudat. Sed sapiens pro merito suo cuicumque rei, aut vituperationem suam impendere (52) nititur aut laudem. Præfectus dixit: Ego te de Christo vestro interrogo. Si enim a vobis hoc colitur quod istis oculis non videtur, Christum non colitis qui et visus est, et auditus, et interrogatus, et omnia quæ humanæ fragilitati competunt in ejus leguntur passione completa? Tranquillinus dixit: Audi similitudinem et intellige veritatem: Verbi gratia, si hodie anulum tuum habentem gemmam pretiosam videas in cloaca, aut in sterquilinio volutatam, et ad hunc eruendum mittas servos tuos; illi autem nec illum potuerint liberare, sed et seipsos in aliquo, dum illum conantur eripere, polluerint; postea vero tu ipse, deponens has sericas quas indutus es vestes, induas te servilem tunicam et descendens in cloacam mittas manus tuas in stercoreibus, et anulum aureum simul tuis manibus repræsentes et gemmam, præ gaudio omnes amicos tuos invitas ad epulas, et lætaris super anulum et gemmam, quod sint de nimis squaloribus liberata. Præfectus dixit: Hanc propositionem ad cujus similitudinem attulisti? Tranquillinus respondit: Ut ostenderem tibi unum invisibilem Deum nos colere. Præfectus dixit: Et quod est aurum? aut quæ est gemma, quæ in sterquilinio volutabatur? Tranquillinus respondit: Aurum, corpus humanum est, gemma vero anima est, quæ in ipso corpore inclusa est. Corpus vero et anima unum hominem faciunt, quomodo aurum et gemma unum anulum facere comprobantur. Sed quantumvis pretiosus tibi sit annulus, longe satis homo pretiosior est centuplum et charus Christo. Tu misisti servos tuos, ut anulum de sordibus eriperent, et nulla ratione eum eruere potuerunt. Misit et prophetas suos Deus de cœlo loquens ad eos, ut humanum genus a sordibus hujus mundi eriperet (53): et nulla ratione omnino hoc facere vel instantia potuerunt. Tu deposuisti aureas vestes, et servili indumento indutus descendisti in cloacam, et manus tuas misisti in sordibus, ut anulum de sordibus liberares: exiit et se majestas Divinitatis suæ splendore, non tamen superna relinquens; et induit se servili nostri corporis indumento, et huc in cloacam hujus mundi cœlo descendens, misit manus suas in sordibus passionum nostrarum; et passionem, quæ meritis

Camillo.

(50) Al., alta.

(51) Al., lapsa.

(52) Al., expendere.

(53) Al., eriperent.

nostris debebatur, in semetipso suscipiens, gloriæ A
nos suorum reddidit digitorum. Nam qui per incredulitatem volutabamur in squaloribus mundi, per fidem abluti a sordibus, divinis sumus manibus, ut ille tuus annulus, restituti. Nunquid servi tui, qui te negaverunt dominum animum, dum te in habitu servili respicerent, non potuerunt ut rebelles occidi? Ita et qui negant Christum Dominum suum pro hoc quod semetipsum a majestate exinanivit, et formam servi suscepit, nullatenus poterunt æterni ignis pœnas evadere. Ideo denique nobis qui in eum credimus, æterni fontis unda subvenit, ut æternus ignis ab æterno fonte vincatur, et infidelitas a fidelitate superetur.

45. Præfectus dixit: Ut video, non ut filios tuos ab hac intentione tolleres poposcisse probaris inducias, sed ut has aniles fabulas ad nostra tribunalia meditatus (54) afferres. Tranquillinus dixit: Non mediantur discipuli Christi quid in conspectu judicum prosequantur. Sic enim præmonuit dicens: Quando potestatibus hujus mundi vos causa mei nominis tradent, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis divinitus in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Dei, qui loquitur in vobis (*Matth. x, 19*). Non ergo meditando ego, sed credendo inveni Creatorem meum, et qui eram podagrico et chiragrico dolore contractus et quassatus (55), statim ut Christo credidi, ac si parvulus omnium membrorum meorum recepi sanitatem. Constat ergo apud C
animum meum, ipsum me creasse qui me renovare dignatus est, et sicut dedit restaurationem corpori, ita quoque animæ post istam vitam dare promisit, si tamen non dubius nec timidus hominum terroribus frangar; sed in ejus nominis confessione perdurans fidem integram, quam me Deus fecit invenire, conservem.

46. Præfectus dixit: Ignoras, Tranquilline, quanta invictissimorum principum erga Christianos ira desæviat, et ideo quasi securus quod tibi videtur sine timore prosequeris. Tranquillinus dixit: Stultus timor est, quo plus timetur humana indignatio quam divina. Nunquid si in medio canum latrantium venerimus, et vano furore nos cœperint suis morsibus attrahere, possunt nobis de animo tollere hoc quod nos homines sumus rationabiles D
(56), cum sint illi canes, et irrationabiles, et insani? Ita qui nobis recte credentibus irascuntur, sævire quidem possunt, et inferre iniqua supplicia; nunquam tamen de corde nostro hoc auferre poterunt, quod Dominum Jesum Christum et creatorem esse credimus, et redemptorem nostrum ac restauratorem esse gaudemus. Tum præfectus jussit eum recipi a Commentariis, dicens: Proxima te audiam sessione.

(54) Al., *meditatus*.

(55) Al., *quassus*.

(56) Quidam, *rationales*.

(57) *Κονδύλωμα*, est in condylis sive articulis di-

CAPUT XIV.

Chromatius Urbis præfectus catechizatur.

47. Post hæc mittit et adduci eum ad se præcepit per noctem occulte, et offerens ei infinitum pondus auri dicebat: Ostende mihi medicamentum ex quo recuperasti salutem. Cui Tranquillinus ait: Scias grandem iram et furorem Dei passuros esse, qui gravem ejus vel venundandam existimant vel emendam. Unus ~~via~~ a podagrico dolore liberari, crede Christum Filium Dei, liberaberis, et sicut hodie me vides, ita salvus eris. Nempe ~~manibus~~ deferebar, et undecim annos per omnes juncturas nervorum in corpore meo dolorum nodis astrictus, vix ori meo panis alienis manibus tradebatur: illico ut Christum verum Deum esse credidi, salutis meæ gaudia recepi, et sum incolumis, quia verum Deum salvatorem meum agnovi.

48. Tunc præfectus dimisit eum dicens: Adduc ad me qui te Christianum fecit, ut si mihi promiserit sanitatem, possim et ego fieri Christianus. Statim autem Tranquillinus veniens ad S. Polycarpum presbyterum narravit ei omnia quæ gesta vel dicta sunt; et ducens eum intra domum occulte, præfecti eum aspectibus præsentavit. Cui præfectus ait: Licet gravis animadversio principum Christianis infesta sit, tamen spe recuperandæ salutis afferam vobis quidquid illud est usque ad dimidium bonorum patrimonii mei, si ab hac nodositate condylomatium (57) mei fuerint membra corporis resoluta. Tunc S. Polycarpus subridens ait: Potens est Dominus Jesus Christus ut ignorantia tuæ januas (58) aperiat, et ostendat tibi quod ipse sit corporis tui restaurator. Nam pecuniam sive qui afferunt, sive qui oblatam accipiunt, non solum nullam dolentibus conferunt medicinam, sed etiam ipsi sibi insanabilem morbum assumunt. Dicit ei præfectus: Dic ergo mihi quid faciam, ut consequi valeam quod spero. Dicit ei Polycarpus: Si credideris ex toto corde tuo, sicut credidit Tranquillinus, salvus eris. Dicit ei præfectus: Quo ordine credere debeam intimato? Tunc S. Polycarpus catechizavit eum, et indixit ei ut per triduum jejunaret. Et convocans ad se S. Sebastianum, tribus diebus et tribus noctibus jejunavit cum eo: et cum lacrymis pariter orabant, ut fidem nominis sui in salutem volentis credere Dominus declararet.

CAPUT XV.

Chromatii confracta idola.

49. Igitur cum dies tertia, quæ constituta fuerat, advenisset, ad domum sustentis præfecti veniunt pariter properantes. Qui ingressi dixerunt: Pax fidei tuæ. At ille resalutavit eos officiosissime, et hortatur eos sedere juxta se, et dixit: Ex ore Tranquillini ratio egressa oculorum meorum as-

gitorum tuber sive inflammatio: mss. habebant, *condologmatum*; quidam, *doloris*.

(58) Al., *Valvas*.

sertione declaratur. Video enim hunc sanissimum quem podagrico et chiragrico videram dolore contractum. A quos genus medicamenti unde fuisset salvatus inquirens, tale ab eo recepi responsum: Dum fidem meam in idolis ponerem, debilis et nimia sum infirmitate contractus: at ubi unum Deum in cœlis didici ostensione Christianorum, abnegavi universa quæ sine causa colueram, et tradidi animi mei Christo (59). *Monstrum* ut unum et verum Deum in cœlis regnare confessus sum, statim *omnis* quam per undecim annos amiseram, ad me reversa est sanitas, et omnis a me est protinus infirmitas separata. Hæc audivi auribus, probavi oculis, corde credidi; superest ut quod fecistis Tranquillino et mihi faciatis, ut possim mei corporis recipere sanitatem.

50. Polycarpus presbyter dixit: Si transeuntes dolores anima hominis non suffert, quid de illis doloribus actura est, quibus nullus unquam evenit finis, nulla datur omnino successio? Nam isti dolores illorum dolorum imaginem portant, et quantum distat inter ignem vivum et picturam ejus, tantum distat inter dolores quos nunc patitur corpus, et illos quos anima passura est, si ignara Creatoris sui præsentis vitæ impleverit munus (60). Age ergo nobiscum prius de doloribus illis, et esto de illa pœna sollicitus, quæ habet ignem semper ardentem, et vermem semper edentem.

51. Tunc Chromatius urbis Romæ præfectus, cum unico filio suo Tiburtio, dedit nomen suum dicens: In hoc de fide mea certos vos esse convenit, in qua etiam filium meum Christianum fieri mecum exopto. S. Sebastianus dixit: Vide ne sola recuperatione tui corporis ductus te Christianum fieri speres, sed magis spe vitæ æternæ facias mentem tuam puram ad videndam rationem veritatis. Nisi enim agnoveris qui sit Creator tuus, non poteris invenire salutem quam quæris. Chromatius dixit: Ergo et rusticos et simplicissimos homines non videmus esse Christianos, ita ut inter mille viros vix invenias unum qui possit vel sermonum disciplinam adipisci. Nunquid hi omnes ad istam inquisitionem attingere potuerunt dum fierent Christiani? S. Sebastianus ait: Hoc responsum tuum nostræ partis firmat (61) assertionem. Nam ab origine mundi cum ruricolis et pastoribus ovium Deus habuit rationem, et juxta finem mundi veniens non elegit grammaticos et oratores, sed peccatores et simplices, et ipsis tradidit notitiam suam.

52. Chromatius dixit: Cur ergo me dicis prius debere agnoscere quis sit creator meus, quem nisi agnoverim salutem invenire non possim? S. Sebastianus dixit: Quia multos deos et multas deas coluisti. Nisi ergo hos a corde tuo excluderis, et imagines eorum confregeris, et cognoveris unum et verum Deum, vitam et salutem invenire non po-

teris. Chromatius dixit: Indica ergo mihi quis sit unus et verus Deus. S. Sebastianus respondit: Si servum tuum ad hauriendam aquam miseris, dum ad fontem venerit, aspicit prius ne sordes aliquæ intus lateant in lagena, et non est ausus aquam in vas mittere, nisi mundatum a sordibus viderit; nos tibi *quomodo* poterimus tradere fontem veritatis, nisi prius te ab omnibus idolorum sordibus et squaloribus feceris alienum? Chromatius dixit: Et quo ordine alienus effici potero ab his? S. Sebastianus dixit: Da nobis potestatem ut omnia idola, quæ in domo invenerimus, lapidea confringamus, lignea incendamus, aurea et argentea vel ærea conflamus, et pretia eorum egentibus dividamus. Chromatius dixit: Et cum hæc feceritis, mihi quid

B fructus accedet? S. Sebastianus dixit: Omnium nervorum (62) tuorum, quorum nodositate constringeris, statim consequeris sanitatem; et quasi qui nunquam dolueris, ita pedibus tuis currere incipies, et agnoscere quod inimicos tuæ salutis deos dilexeris (63); tuum vero parentem hunc esse, qui te, statim ut ejus notitiam atque culturam inveneris, restaurat et salvat.

53. Chromatius dixit: Nolite vosmetipsos ad hanc injuriam deponere: sed servis meis præcipiam; et ipsi universa confringent. S. Sebastianus dixit: Dubii et timidi et infideles si ea confregerint, inveniet diabolus per quamcunque negligentiam eorum occasionem lædendi eos, et statim ut læsi fuerint, dicent infideles, propterea eos læsos esse quia idola confregerunt. Nisi enim lorica habens, non eripitur ictibus sagittarum. Galea enim et scuto et hasta utitur docta manus in prælio, ut ex munimine armorum et impetu ferendi assumat audaciam, et terga non vertat. Similiter et milites Dei, qui scuto fidei muniuntur, et lorica tegminis Christi proteguntur, habentes galeam fidei et salutis, ipsis est tutum inire certamen. Pugnant enim acerrime et fortiter vincunt, quia contra invisibilem hostem die noctuque infatigabiliter præliantur; et sunt tecti in omnibus membris, fide potius armati quam ferro. Chromatius dixit: Fiat voluntas Dei et vestra. Tunc S. Polycarpus presbyter et B. Sebastianus præcingentes se oraverunt; et post orationem amplius quam ducenta idolorum signa confringentes, cœperunt gratias agere Deo suo.

CAPUT XVI.

Instrumentis astrologiæ judicariæ confractis sanatur Chromatius.

54. Post hæc accesserunt ad Chromatium dicentes ei: Confringentibus nobis idola tu debuisti sanitatem recipere, nisi forte aliqua tibi in animo signa infidelitatis derelinquantur. Hoc enim apud nos certum gerimus, quod aut est aliquid, quod nondum est fractum; aut si omnia fracta sunt, quid in

(59) Al., *Animam meam ex fide Christo.*

(60) Al., *Creatoris sui spreverit munus.*

(61) Al., *Affirmat.*

(62) Al., *membrorum.*

(63) Al., *colendos duxeris.*

animo geras nobis evidentius manifesta. Tunc ille : Habeo, inquit, cubiculum holovitream, in quo omnis disciplina stellarum ac mathesis mechanica est arte constructa (64), in cujus fabrica pater meus Tarquinius amplius quam ducenta (65) pondus auri dignoscitur expendisse. Cui S. Sebastianus dixit : Si hoc tu integrum habere volueris, te ipsum frangis. Chromatius dixit : Quid enim ? Mathesis aut ephemeris (66) aliquo sacrificiorum usu coluntur, cum tantum eis mensium et annorum cursus certo numero per horarum spatia distinguuntur (67) ? et lunaris globi plenitudo vel diminutio, digitorum motu, rationis magisterio, et calculi computatione prævidetur ? S. Polycarpus presbyter dixit : Illic signa Leonis, et Capricornii, et Sagittarii, et Scorpionis, et Tauri sunt, illic in Ariete luna, in Cancro hora ; in Jove stella, in Mercurio tropica, in Venere Mars, et in omnibus istis monstruosis dæmonibus ars Deo inimica cognoscitur. Ista Christiani ita recusant, ut non solum ipsi non habeant, non colant, non credant, non teneant ; verum etiam nec animos illos habeant, qui hujusmodi nugis suum occupant pectus ? Omnia enim ista falsa deceptionisque ministra sunt : similitudo in eis veritatis est, non ipsa veritas.

55. Dicit ei Chromatius : Quid ? quod nonnunquam futura prænantiant ? S. Sebastianus dixit : Ista omnia vanissima esse et falsissima, Christo revelante, cognovimus ; quæ tibi nunc manifestius aperiemus. Præcipe hodie ad te mathesis venire doctorem, cui dicas, illo tempore te asperis casibus laborasse, et inquire per quas stellas hoc tibi evenerit mali ; responsa ejus erunt procul dubio talia, quod tempus tuum a malitioso Marte susceptum est, aut Saturnus apocatasticus (68) fuit, aut annus tuus ex diametro susceptus est, aut climacterica (69) tibi in centro sunt nata, aut syndetus (70) fuit cum malo, aut invisibilis, aut in schemate (71), aut immobilis circa te exstitit cursus in stellis. Hæc et his similis cum dixerit, rationis tibi verisimile

(64) Al., *mechanice stare videtur constructa.*

(65) Ms. Rip., *talenta.*

(66) Ἐφημερίς proprie diarium est, sive res actionesque per dies descriptæ.

(67) Ms. Rebd., *pondere pensentur et tendantur.*

(68) Ita mss. plerique. *Tempus quo sol (aliusve planeta) in eandem partem signiferi per eosdem numeros redit, per quos cursus sui principium cœperat, ἀποκατάστασις vocant studiosi rerum cœlestium.* Columella. Potest ergo et revolutio Saturni planetæ ad primum situm intelligi, aut turbatio rerum et κατάστασις, maligno ejus sidere concitata. At ms. Rip. habet *apocasticus*. Brechtus *apostaticus*, id est, *retrogradus* : aut potius, *contrarius*, *maleficus*.

(69) Κλιμακτήριες dicuntur anni scansiles, a κλίμαξ, quod est *gradus*. Vanissimas istas observationes ipse Plinius ridet lib. vii, cap. 49 : *Rursus Æsculapii secta, inquit, quæ stata vitæ spatia a stellis accipi dicit, sed quantum plurimum tribuat, incertum est. Rara autem esse dicunt longiora tempora, quandoquidem momentis horarum insignibus lunæ dierumve septem atque novem (quæ nocte ac die*

assignare nititur aliquid et probare. Age nunc, interroga alterum mathematicum, cui ipsas horas ipsumque tempus in bonis tibi exuberasse dicas, illico videbis eum tibi rationabilia schemata infinita afferre, quibus approbet, quia in ipsis tibi temporibus evenire debuerint bona. Circulum etenim tenet ex omni parte collectum, in quo diversas et varias causas accipit, et quibus occasionem capiat dicendi quod voluerit.

56. Nam futura dum penitus prævidere non possunt, climactericas dicunt, id est naturæ rei incerta profugia. Nam diversis temporibus nati uno naufragio perierunt, et una hora diei vel noctis exorti, alter ad mendicitatem deponitur, ascendit alter ad regnum ; et in uno prælio innumerabilis multitudo prosternitur, et uno die, imo uno puncto (72) in una domo, duæ feminæ, pudicissima altera, altera efficitur impudica : utriusque stellæ si meritum contulerint, nec meretrix vituperanda est, nec casta laudanda. Certe legum latores et principes sacra sua prævaricata puniunt, et ideo forum, ideo iudex, ideo jura, ut justis laudentur recte, et injusti merito puniantur. Et hoc nolo ut otiosum existimes, quod te ipsum nondum salvatum attendis ? Nam si ex integro a te inimici generis humani cæremonias abjiceres, in temetipso quod verum est didicisses.

57. Audiens hæc Chromatius dixit : Verus ille Deus est, qui vos tales probatur habere cultores. Nam omnis sermo vester ita rationibus affluit, ut et pecudum ad rationem veram mentes inclinet. Unde etiam hoc ipsum quod ad ornatum domus visus sum excepisse, ne impediatur salutem meam ejus incolumitas, dissipetur. Credo enim, et hæc fides mea est, quod his omnibus quæ Christianitatis lex abominatur et prohibet, si a me ex integro separavero, et præsentem merear salutem consequi et futuram.

58. Audiens hæc filius ejus Tiburtius dixit : Nulla patiar ratione hoc opus pretiosum et præcipuum et incomparabile dejici. Sed ne paternæ salutis videar venire contrarius, deferantur duo cli-

observantur) ingens turba nascatur, scansili annorum lege occidua, quam climacteras appellant, non fere ita genilis LIV annum excedentibus. Primum ergo artis ipsius inconstantia declarat quam incerta res sit. Accedunt experimenta et exempla recentissimi census, quem intra quadriennium imperatores Cæsares Vespasiani, pater filiusque, censores egerunt. Et quibusdam interjectis exemplis, subdit : Alia mortalitatis inconstantia : Homerus eadem nocte natos Hectorem et Polydamanta tradit, tam diversæ sortis viros. C. Mario, Cn. Carbone IIII coss. ad quintum Kalend. Junias, M. Cæcilius Rufus et C. Licinius Calvus eadem die geniti sunt, oratores quidem ambo, sed tam dispari eventu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie evenit, pariterque domini ac servi gignuntur, reges et inopes.

(70) Brechtus et quidam codices, *reditus* ; al., *syndethos* ; al., *si inditus* ; alii recte, *syndetos* et *syndetus*, id est colligatus, convinctus ; forte *syndesmos*, conjunctio.

(71) Quidam codices, *stigmata*. Brechtus hoc omisit.

(72) Al., *puncti atomo*.

bani et accensi ante januam cubiculi præparentur, ut dum destructum ab eis fuerit, et pater meus non receperit sanitatem, ambo in singulis clibanis ardentibus demergantur. Audiens hæc pater ejus, prohibebat fieri. Sancti vero non solum non metuebant promissum exitium, verum etiam constanter præparari clibanos hortabantur.

59. Tunc accesserunt ad universa idola crystallina et holovitrea, et omne opus illud mechanicum : et subito, dum sanctorum manibus frangerentur, apparuit ante oculos Chromatii juvenis, cujus facies flammeo radiabat aspectu, et dixit ei: Misit me Dominus meus Jesus Christus, cui credidisti, ut omnium membrorum tuorum recipias sanitatem. Ad hanc vocem sanissimus redditus cœpit currere post juvenem, ut pedes ejus oscularetur. At ille dixit ei: Vide ne contingas me, quia nondum baptismatis sanctificatio te a squaloribus abluit idolorum. Videns hæc Tiburtius filius ejus, advolvitur ad pedes S. Polycarpi. Ipse autem Chromatius præfectus astringebat plantas S. Sebastiani, et ambo una voce clamabant: Verus Deus est Christus, verus et omnipotens unigenitus Filius Dei, quem prædicatis boni ministri ejus.

CAPUT XVII.

Chromatii et Tiburtii baptismus.

60. Tunc B. Sebastianus dixit Chromatio: Sicut ipse nosti, principatum primæ cohortis ago, sed utrum sit militia (73) hominis, nescire olim decrevi, nec vellem. Ad hoc tantum sub chlamyde latere volui, ut nutantium animos instruerem, et dubitantes constantes efficerem, ne passionum doloribus cederent, quos fides fecerat bellatores. Tu autem amplissimæ potestatis apicem gerens, non potes temetipsum nec a spectaculis tollere, neque judicandis negotiis absentare. Simulans igitur ægritudinem, tibi ipsi postula successorem, ut possis liber ad occupationibus mundi, futuræ vitæ rudimenta suscipere, ut secunda nativitate iterum natus æternis efficiaris parentibus proles. Eodem itaque die mittit ad amicos suos in palatio positos, per quos testimonialia scripta suscipiens, tirocinium divinæ militiæ antequam baptizaretur accepit.

61. Quid memorem, quam plenissimæ fidei fuerit, quamque acris ingenii contra infidelium asserta constiterit? Sequens lectio manifestat. Nam in initio qualiter sit sacrosancti fontis unda perfusus, mentis ejus fides evidenter enituit. Interrogatus si crederet, dixit: Credo. Iterum interrogatus, utrum abrenuntiaret omnibus idolis, respondit: Abrenuntio. Prosecuta est interrogatio sacerdotis, utrum renuntiaret om-

nibus peccatis; at ille ait: Ista prius debuisti inquirere antequam has aulas regis (74) cœlorum intrarem. Nunc autem reinduam me non baptizatus, ut omnibus prius, quibus sum iratus, indulgeam; omnibus debitoribus meis chirographa restituam; si cui aliquid violenter abstuli, integrum reddi præcipiam: duæ mihi post uxoris obitum concubinæ sunt, et istis dotem et maritos tradam, ab omni nexu servili, ingenuo, privato, vel publico actuum meorum exsolvam: et ita demum promittam renuntiaturum me omnibus peccatis diabolicis et voluptatibus mundi. Dicit ei Polycarpus presbyter: Beatiore te cœlestis unda perfundet, cum ea quæ arbitrio tuo dicis te esse facturum, tota festinatione compleveris: nam et quadragesimæ tempus ideo baptizandis injungitur, ut tot diebus (75) ipsi discant renuntiuros se esse omnibus artibus inimici et mundi commerciis, si qui verissime effici volunt Christiani.

62. Tunc Tiburtius juvenis sapientissimus dixit: Pater, si tibi pro renuntiandis negotiis tempus flagitas, ego qui adhuc suscepturus eram negotia fori, soli susceptionis voluntati renuntio: et qui futurus eram advocatus ad agendas causas mortalium, suscipiam Christianitatem, ad agendas actiones angelicas, cum unus esse cœpero ex eorum numero, qui æternam vitam accipiunt, et efficiuntur causidici sanctitatis. Tunc amplexatus est eum B. Sebastianus: quem cum baptizasset S. Polycarpus, ipse pater susceptionis ejus est factus.

63. Igitur dum pauci admodum transacti fuissent dies, omnibus rite abrenuntiatis a Chromatio mundi negotiis, suscepit Chromatius sacri baptismatis novitatem: et cum eodem ex familia ejus promiscui sexus mille quadringentæ animæ, quos omnes prius manumissionis gratia a servitutis nodo exsolvit, et donis optimis instruxit, dicens hoc: Illi qui Deum incipiunt habere patrem, servi hominis non debent esse.

CAPUT XVIII.

Chromatius, præfectura Urbis abdicata, persecutionis tempore Christianos alit.

64. Erat autem papa urbis Romæ nomine Caius (76), vir magnæ prudentiæ magnæque virtutis, imperantibus Carino (77), Diocletiano et Maximiano. Sed Diocletianus in Urbe erat cum Maximiano: Carinus autem erat cum omni exercitu in partibus Galliarum positus: et ejus intuitu lenta persecutio Diocletiani circa Christianos esse cœperat; quia Carinus (78) habebat aliquos amicos, quos hujus tituli professio decorabat.

(73) Mss. Rebdorf., *malitia*.

(74) Al., *regni*.

(75) Al., *totis diebus*.

(76) Colitur S. Caius papa 22 April.; sedit a consulaçu Cari II et Carini, an. chron. 283, usque ad consulatum Diocletiani VI, et Constantii II, an. chron. 296.

(77) Carinus sub finem anni 282 Cæsar creatus Caro patre in expeditione Persica ictu fulminis, Numeriano fratre Apri soceri fraude extinctis, ipse quoque anno 285, Diocletiani II, ab hoc victus interemptusque est.

(78) Huc fortasse respexit Vopiscus de eo scribens, odio nostræ religionis: *Amicos optimos quosque re-*

65. Igitur occiso Carino in civitate Maguntiaco (79), Maximiano et Aquilino (80), consulibus, facta est persecutio talis, ut nullus emeret vel venundaret aliquid nisi qui statunculis (81) positus in eo loco, ubi emendi gratia ventum fuisset, thuris exhibuisset incensum. Circa insulas (82), circa vicus, circa nymphæa (83) quoque erant positi compulsores, qui neque emendi copiam darent, aut hauriendi aquam ipsam facultatem tribuerent, nisi qui idolis delibassent.

66. Tunc S. Caii episcopi consilio habito, Chromatius illustris vir omnes Christianos in domo sua suscepit, et universos ita fovebat, ut nullus omnino sacrificandi necessitati succumberet. Verum quia tanta vis persecutionis extiterat, ut opinio ipsa Christianitatis ejus celari non posset, meruit ex sacro rescripto Chromatius ut medendi gratia in Campano littore moraretur, in quo erat lati cespitis (84) dominus, tribuitque copiam omni Christiano ire volenti cum eodem ad persecutoris rabiem declinandam. Tunc orta est contentio inter S. Polycarpum et B. Sebastianum; quis horum duorum in Urbe remaneret, et quis iret cum Chromatio, qui tantum populum susceperat Christianum. Quibus altercantibus venerabilis papa Caius dixit: Dum ambo passionis coronam quæritis, acquisitum Domino populum desolatis. Unde mihi videtur, ut tu, frater Polycarpe, quia et sacerdotii rectum trami-tem tenes, et scientia Dei repletus es, pergas simul ad confortandas credentium mentes et animos dubios ædificandos (85). At ille his auditis quievit et blandum papæ imperium æquanimiter tulit. Venit itaque dies Dominica, in qua Caius episcopus agens quæ Dei sunt intra domum Chromatii, hac omnes alloquitur voce: Dominus noster Jesus Christus, præsciens fragilitatis humanæ, duos in se credentibus constituit gradus, confessionis scilicet et martyrii,

legavit; pessimum quemque elegit; aut tenuit et infra: hominibus improbis plurimum delulit. Tales etiam Christiani habiti, quanquam alioquin flagitiose vixisse Carinum Orosius quoque testatur. Sed aucta invidia, quod in comitatu Christianos haberet, etiam sanguine junctos, ut ex Vita S. Juliani 9 Januar., cap. 18, num. 35, patet.

(79) Ita plerique codices; quidam, *Maguntiaca*, unus, *Moguntiaco*; Mombricius, *Montiacho*; Brechtus, *ad Margum*: recte. Ita Vopiscus: *Nam contra Diocletianum multis præliis confligit. Sed ultima pugna apud Margum commissa occubuit. Alia exemplaria habent apud Martium. Eutropius lib. xi: Postea Carinum omni odio et detestatione viventem, apud Margum ingenti prælio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortio-rem habebat, certe desertum, inter Viminatium atque Aureum montem. Aurelius Victor de Cæsaribus: At Carinus ubi Mæsiam contigit illico Margum juxta Diocletiano congressus, dum victos avide premeret, suorum ictu interiit. Margus urbs erat Mæsiæ, et flumen, ut in Tabula itineraria videre est.*

(80) Ita plerique codices omnes. Legendum forte, *Maximo et Aquilino*, nisi *Maximianus Hercules* illi subrogatus, qui anno sequenti, Christi 287, secundum consulatum gessisse legitur. Iis ergo coss. cum superiore anno occisus esset *Carinus*, vehemens

ut hi qui martyrii pondus se posse perferre desperant, confessionis gratiam teneant, et dantes latus (86) bellantibus, Christi militum, qui pro ejus sunt nomine pugnaturi, sollicitudinem gerant. Pergant itaque qui volunt una cum filiis nostris Chromatio et Tiburtio, et mecum in hac urbe qui voluerint maneat. Non enim nos terrarum spatia dividunt, quos Christi charitas nectit, nec absentiam vestram sentiunt oculi nostri, quia de interioris hominis vos intuemur aspectu.

67. Hæc et his similia dicente papa Caio, exclamavit Tiburtius, vir clarissimus, dicens: Obsecro te, pater et episcoporum episcopo, ne me patiaris terga persequentibus dare. Mihi enim valde jucundum est et optabile, si possem millies pro vero Deo occidi, tantum ut illius vitæ dignitatem inveniam, quam nullus mihi successor eripiat, cui nulla tempora finem imponant. Tunc S. Caius, congaudens fidei ejus, lacrymas effundebat, orans ut omnes qui remanserant certamine victores existerent, triumphum martyrii capientes.

CAPUT XIX.

SS. Sebastiani, Tiburtii, et aliorum præclara facta in Urbe.

68. Remanserant autem cum venerabili Caio papa hi, Marcellianus et Marcus, simul quoque et pater eorum vir clarissimus Tranquillinus, item B. Sebastianus, et pulcherrimus juvenis, sed et mente pulchrior, S. Tiburtius, et Nicostratus ex primis-
C
scrinio cum fratre suo Castorio, et cum conjugē sua, Zoe nomine; item Claudius cum Victorino fratre suo et cum filio suo Symphoriano (87) qui fuerat a morbo hydropis liberatus. Hi tantum, universis cum Chromatio proficiscentibus, cum Caio episcopo remanserunt; Marcum et Marcellianum diaconii honore sanctificavit. Tranquillinum vero

commota persecutio in Occidente.

(81) Ita S. Gregorius Turonens. lib. i *Hist. Franc.* cap. 5 *Hic (Chus) primus statunculam adorandam diaboli instigatione constituit. Alii statunculum legunt, et staticulum, uti et hic, estque staticuli nomen etiam Tertulliano usurpatum. Brechtus: statiunculis, hoc est, parvis idolorum statuis.*

(82) Insulæ in urbibus sunt domus undique vicis clausæ, atque ab aliis separatæ, uti marinæ insulæ undique aquis ambiuntur. Suetonius in Nerone, cap. 16: *Et ut ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solaris incendia arcerentur; et in Julio, cap. 41: Recensum populi nec more nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit. In veteri descriptione Urbis ad singulas regiones, numerus exprimitur insularum.*

(83) Al., *nymphas*. In eadem descriptione Urbis præter balnea lacusque aliquot recensentur *nymphæa*.

(84) Al., *quod latex subterfluit, in quo erat latice piscis, etc.*, inepte corrupta lectio.

(85) Ms. Rip, *recreandos*; al., *confirmandos*.

(86) Al., *locum*.

(87) Is supra *Felicissimus* appellari videtur. At mss. omnes præterquam Ripatorii, *Symphorianum*, hic habent, quem alii *Symphronianum*, alii *Sympronianum* vocant. Inscriptus est Martyrologiis 7 Julii, at *Felicissimus et Felix 2 ejusdem*.

patrem eorum, fecit presbyterium. S. Sebastianum autem, qui ad multorum profectum sub specie militiæ latebat, defensorem Ecclesiæ instituit, cæteros vero subdiaconos fecit.

69. Sed quia tutus nullus inveniri poterat locus ad latebram confovendam (88), morabantur omnes apud Castulum quemdam Christianum zetarium (89) palatii : qui Castulus ibidem in palatio, in superiori loco et valde altissimo commanebat. Ideo autem hæc apta mansio probabatur, quia et ipse Castulus cum suis omnibus christianissimus erat ; et lex data de sacrificiis cum ubique sui fervore desæviret, in illis qui palatio adhærebant, quia nec suspicio de eis esse poterat, celabatur. Erant ergo, ut diximus, omnes hi morantes cum sancto papa Caio apud Castulum zetarium, in ipsis superioribus palatii, et die noctuque gemitibus ac fletibus, et jejuniis atque orationibus occupati, exorabant Dominum, ut digni haberentur tolerantia confessionis ejus, in numero sanctorum martyrum sociari.

70. Ascendebant autem ad eos occulte religiosi viri et religiosæ feminæ, et a Sanctis diversas sibi sanitatum gratias impetrabant. Corroboratos namque veræ fidei firmitate et solidato fundamento virtutum, sanitatum gratia prosequabatur. Nam et cæcorum oculi illuminabantur eorum precibus, et sanabantur infirmi, et ex obsessis corporibus dæmones pellebantur.

71. Interea dum hæc aguntur, transiens B. Tiburtius occurrit homini qui de alto lapsus, et caput ei omnia membra quassaverat, ita ut de sola sepultura ejus agerent hi, quorum filius esse dignoscebatur. Tunc dicit eis flentibus : Permittite me præcantare (90) ei, forsitan recuperabit sanitatem. Cumque omnes dedissent spatium, accessit juxta eum, et dicens supra vulnera ejus lente orationem Dominicam et symbolum, ita solidata sunt ossa ejus, et caput et omnia viscera, ut quasi nihil ei evenisset, ita factus sit incolumis.

72. Hæc itaque cum fecisset, cœpit ira. Tenebant autem illum parentes ejus dicentes : Veni et habe eum servum et omnia bona nostra tibi tradimus cum eo, quia ipsum unicum, quem habebamus, nobis jam mortuum reddidisti vivum. Dicit eis : Si ea quæ vobis dixero feceritis, magni pendam mercedem sanitatis hujus. Dicunt ei parentes ejus : Nosmetipsos si servos habere digneris, contraire non possumus : quin imo et optamus, si ipse judicaveris dignum. Tunc apprehendans manns eorum, segregavit eos a turbis, et indicavit eis virtutem nominis Christi. Et videns animum eorum fixum

(88) Ms. Rip., *contuendam*.

(89) Quid *zetæ* sint aut *zæta*, quibus *zetarius* prætrat, supra dictum est ad cap. 3.

(90) Al., *incantare* ; al., *decantare*.

(91) Confessio est pars ecclesiæ ubi sanctorum corpora quiescunt, ac fere sub majori altari.

(92) Plures fuerunt in Urbe *Naumachiæ*, Diocletiani regione nona ; aliæ tertia decima ; duæ decima quarta trans Tiberim. Et Baronius an. 286, n. 13,

fortiter in timore Domini, perduxit eos ad papam Caium et dixit : Venerabilis papa ac divinæ legis antistes, ecce quos per me hodie lucratus est Christus, in quibus fides mea, velut arbuscula novella, primum prorupit in fructum. Tunc S. Caius episcopus baptizavit eos, hoc est, juvenem cum parentibus suis, Deo gratias referentes.

CAPUT XX.

SS. Zoes, Tranquillini et aliorum cædes.

73. Verum quia multum est si velimus ea prosequi quæ et quanta per eos fecerit Christus, qualiter unusquisque ad palmam martyrii venerit, tantummodo explicemus. Beatissima Zoe in Apostolorum natale, dum ad Confessionem (91) Petri apostoli oraret, ab insidiantibus paganis arctatur, duciturque ad patronum regionis Naumachiæ (92), et compellitur Martis statunculo (93), quod illic stabat, thuris guttas incendere. Tum illa respondit : Mulierem Marti sacrificare compellitis, ut ostendatis Martem vestrum mulieribus delectari ? Sed ille impudicissimæ Veneri potuit pudorem eripere, mihi vero tropæum fidei in fronte portanti non poterit prævalere. Non enim ego meis contra eum viribus luctor ; sed in Domini mei Jesu Christi virtute confideas, et vos et illum pariter ridendo contemno. Tunc patronus regionis misit eam in custodiam obscurissimam, et per quinque dies fecit eam nec lumen videre, nec cibum nec potum accipere. Solum vox ejus qui eam illic incluserat audiebatur dicentis : Ibimorieris fame, et siti, et cæcitate, nisi te liberturam repromiseris diis.

74. Sed cum pertransissent sex dies suggererunt de ea præfecto sævienti : qui jussit eam a collo et capillis in arborem excelsam suspendi et subter fumum ex sterquilinio adhiberi. Statim autem ut suspensa est, in confessione Domini emisit spiritum (94). Illi autem auferentes corpus ejus saxo ligaverunt et Tiberis alveo immerserunt, dicentes : Ne Christiani corpus ejus tollant, et faciant sibi illam deam.

75. Igitur celebrato martyrio ejus, venit in somnis B. Sebastiano, et narravit ei qualiter martyrium Domini suscepisset. Quod cum narrasset S. Sebastianus, proripuit se S. Tranquillinus, dicens : Feminæ ad coronam præcedunt, ut quid vivimus ? Ipse quoque descendens Apostolorum natalitii octavo die, ad B. Pauli Confessionem accessit : nihilominus et ipse perpeessus insidias tentus est, et a populo lapidatus mortuus est (95), et corpus ejus Tiberino gurgiti mancipatum est-

hoc trans Tiberim gestum censeat, et nova munera tunc certis locis, certis hominibus ad inquirendos Christianos distincta ; sicque ut uni Urbis regioni plures essent præfecti patroni, qui singuli in parte sibi concredita Christianos inquirerent.

(93) Al., *staculo*, ut supra.

(94) Colitur 5 Jul.

(95) 6 Jul.

76. Item Nicostratus et Claudius una cum Castorio et Victorino et Symphoriano, dum corpora Sanctorum per ora Tiberina requirerent, a persecutoribus tenti sunt, et ad Urbis præfectum perducti. Erat iudex Fabianus, qui eos hortabatur ad sacrificandum, et per decem dies minis eos et blanditiis agens in nullo penitus potuit commovere. Tunc fecit de iis suggestionem imperatoribus, qui iusserunt eos usque tertio torqueri. Cumque nulla ratione tormentis compulsi cederent, iussit eos in medio mari præcipites dari. Immensis igitur arctati ponderibus, pelagi fluctibus dati sunt, et in loco mundo inter aquas coronam martyrii celebrarunt (96). Insidiabantur itaque infideles fidelibus, et iniquo furore vexati christianum non poterant nec nomen audire.

CAPUT XXI.

S. Tiburtii martyrionum.

77. Interea dum S. Caio episcopo quidam se simulata fide sociasset, dicens se esse Christianum; porro hic apostata extiterat, et erat fraudulentus in omni sermone, et callidus in omni commisso. Quid multa? dum a B. Tiburtio viro scholasticissimo et nobili et sancto frequenter argueretur, quod capillos super apicem frontis tonsoris arte componeret, et quod assidue pasceretur (97) et ludendo pranderet; et quod licentius feminarum se aspectibus daret, et quod a jejuniis se et orationibus tolleret, quod somno deditus non interesset pervigil (98) in hymnis Dei ducentibus noctes; dum pro his, ut diximus, a B. Tiburtio acrius argueretur, simulat se æquanimiter monentem accipere: et egit arte quatenus orantem S. Tiburtium comprehenderent infideles. In qua comprehensione seipsum teneri fecit, et simul ad secretarium perducere iudicis sevientis. At ubi introducti sunt, Fabianus præfectus dixit ad eum qui se arte tradiderat: Quis diceris? At ille respondit: Torquatus (99). Fabianus dixit: Quid profiteris? Torquatus dixit: Christianus sum. Fabianus dixit: Ignoras quod iusserunt invictissimi principes, ut qui sacrificare diis noluerint diversis suppliciiis macerentur? Torquatus dixit: Hic magister meus est, et ipse me semper docuit: quod hunc videro facere, necesse est ut faciam.

78. Fabianus conversus ad S. Tiburtium dixit: Audisti quid Torquatus asserat? quid ad ista respondes? S. Tiburtius dixit: Torquatus diu est quod se Christianum esse mentitur; virtus enim nominis ipsius sancti graviter fert et moleste, suum nomen non a suis amatoribus (1) usurpari. Revera enim, vir illustrissime, hoc Christianum vocabu-

lum divinæ virtutis est, sectatorum videlicet Christi, qui vere philosophati sunt, qui vere Christiani dicti sunt, qui ad obterendas libidines fortiter dimicarunt. Credisne, vir illustrissime, hunc esse Christianum, qui in lenocinio sui moliendo (2) capitis fimbrias (3) committit, qui tonsorem diligit, qui scapulas molliter gestit, qui fluxum (4) gressum improbo nisu distendit, qui viros negligenter agit, feminas diligentius intuetur? Nunquam tales Christus habere dignatus est servos. Verum quoniam me hic se imitaturum asseruit, hic in tuo conspectu probabis eum esse mentitum. Hic enim qualis semper fuerit, nunc evidenter ostendet.

79. Fabianus dixit: Consultius facies, si salutis tue consulas, et principum decreta non contempnas. S. Tiburtius dixit: Ego salutis meæ melius non consulto, quam ut deos deasque contempnam, unum Dominum Jesum Christum Deum meum esse confitear. Torquatus dixit: Non solum ipse Christianus crudelis est, verum etiam multis persuadet, et decipit, ac docet omnes deos dæmones esse; ipse autem cum sociis suis, cum quibus magicas artes (5) exercet, die noctuque incantationibus occupatur. S. Tiburtius dixit: Falsus testis non erit impunitus. Et ait iudici: Iste, quem vides, illustrissime vir, malitiæ suæ curis exæstuans ad nihil aliud Christianis est junctus, nisi ut cogitaret quomodo se nobis quasi Christianum ostenderet; quomodo aliis se fidelissimum mentiretur. Reprehendebam (6) tamen in eo Cyclopeam edacitatem, et mersum vino pudorem (7), et sepultam divini nominis sanctitatem. Ebrius patiebatur sitim, et esuriam vomens: nec ut Christianus, sed ut Antonianus quoddam ille conviva manducabat, bibebat, vomebat, et nunc Christianos arguit, Christianos accusat, in nos mitem iudicem incitat, gladium nolenti iudici porrigit, et ut dæmoniis cervices nostras inclinemus hortatur. Videmus votum tuum, videmus cruenta consilia; et scelerata arte verborum venena tui pectoris intuemur. Accingere nunc, crudelissime (8): utere carnificis officio: vindica tibi et ipsius iudicis vocem; applica aculeos, suspende Christianos, damna, percutere, incende, universa tormenta adhibe, bene nos accepisti. Si exsilium minaris, hoc philosophantibus totus est mundus; si supplicium, evadimus mundi carcerem; si ignes, majora horum in cupiditatibus vincimus. Decerne quidquid libet, omnis nobis vilis est pœna, ubi pura comes est conscientia.

80. Fabianus præfectus dixit: Restitue te generi tuo, et hoc esto quod te natura dictavit. Nobilis enim natus ad tantam devolutus es faciem, ut ve-

(96) 7 Jul.

(97) Ms. Rip., potaret.

(98) Al., pervigiles.

(99) Metaphrast., Curtuatus, ne forte legendum Turcuatus.

(1) Al., moribus.

(2) Al., molliendo.

(3) Al., fibras omittit; al., fibras amittit.

(4) Al., flexum.

(5) Al., clades.

(6) Al., reprehendebant.

(7) Al., immensum vini pudorem; Brechtus, emersum vino putorem.

(8) Al., christianissime.

lis (9) et supplicium simul et infamiam subire et mortem. S. Tiburtius dixit : O prudentissimum virorum, et Romanis iudicem constitutum ! quia meretricem Venerem, et incestum Jovem, et Mercurium fallacem, et Saturnum filiorum occisorem colere nolo, infamiam generositatis (10) incurro : et quia unum et verum Deum, qui in cœlis regnat, adoro et veneror, suppliciis me macerandum esse minaris ? Non annuimus tuæ persuasioni ; non negamus (11) Christum Filium Dei ad hoc de cœlo descendisse ad terras, ut a terris homo ad cœlum posset ascendere ; ideo istas omnes vanas effigies, quas colitis sine causa, proculcans pedibus meis, Deo me omnipotenti subjeci.

81. Tunc Fabianus jussit ante pedes ejus carbones ardentes effundi ; et ait ad eum : Elige tibi unum e duobus, aut thura in istis carbonibus adijce, aut pedibus super eos nudis incede. Tunc B. Tiburtius faciens signum crucis, constanter nuda super eos ingressus est planta, et cœpit præfecto dicere : Depone infidelitatem et disce quia hic solus est Deus, quem confitemur creaturis omnibus dominari. Mitte tu, si potes, in nomine Jovis dei tui manus in calidam aquam ; et si potest Jovis tuus, faciat te non sentire fervorem ardoris. Nam mihi in nomine Domini mei Jesu Christi videtur, quod super roseos flores gradior, quia creatura Creatoris sui famulatur imperio.

82. Fabianus dixit : Quis ignorat magicam vos docuisse Christum vestrum ? S. Tiburtius dixit : Obmutesce, infelix, et noli auribus meis hanc injuriam facere, ut audiam te rabido ore latrantem, mellifluum nomen ejus sanctum nominare. Tunc iratus Fabianus dictavit sententiam dicens : Blasphemator deorum, et reus atrocium injuriarum, gladio animadvertatur. Ductus est autem via Lavicana tertio milliario ab Urbe, et effundens orationem ad Dominum, uno ictu gladii verberatus abscessit (12). Et in eodem loco a parente quodam Christiano sepultus est : in quo loco multa beneficia semper præstitit Christus ad laudem nominis sui usque in præsentem diem.

CAPUT XXII.

SS. Castuli, Marcelliani, Marci, cædes.

83. Post hæc autem Torquatus egit ut Castulus zetarius palatii, hospes Sanctorum, comprehenderetur : qui cum fuisset arctatus, et hic tertio appensus, tertio auditus, in confessione Domini perseverans, missus est in foveam, et dimissa est super eum massa arenaria, et ipse cum palma martyrii migravit (13) ad Dominum.

(9) Al., *possis*.

(10) Al., *ingenerositatem*.

(11) Al., *non abnuimus, non renitimur, non negamus*.

(12) Colitur S. Tiburtius 11 Aug., quo die et S. Chromatii parentis ejus memoria agitur.

(13) 26 Martii.

(14) 18 Junii.

84. Tenentur post hæc Marcellianus et Marcus ; et ambo ligati ad stipitem clavos in pedibus acutos acceperunt ; quibus dicebat insanissimus Fabianus : Tandiu fixis stabitis plantis, quousque diis debitum redhibeatis officium. Tunc ambo fratres in uno ligno confixi psallebant dicentes : Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Dicit eis Fabianus : Infelices et miseri, deponite amentiam vestram, et liberate vosmetipsos a cruciatibus imminentibus super vos. Cui respondentibus ambo dixerunt : Nunquam tam bene epulati sumus : modo cœpimus esse fixi in amore Christi. Utinam nos sic esse sicut sumus tandiu permittas, quandiu hujus tegimur corporis indumento ! Cumque transisset una dies et una nox, et illi in psalmis et hymnis perseverarent, jussit eos ambos ubi stabant lanceis per latera verberari : et ita per martyrii gloriam ad siderea regna migraverunt (14). Item sepulti sunt et ipsi in via Appia, milliario secundo ab Urbe, in loco qui vocatur Ad Arenas, quia cryptæ arenarum illic erant, ex quibus Urbis mœnia struebantur (15).

CAPUT XXIII.

S. Sebastiani gloriosum certamen.

85. His ita gestis, B. Sebastianus ab insidiantibus conventus est : et quia, ut diximus, videbatur sub chlamyde latere, cum miles esset dignissimus Christi, suggestit de eo præfectus Diocletiano imperatori. Quem Diocletianus ad se convocans, ait : Ego te inter primos palatii mei semper habui, et tu contra salutem meam in injuriam deorum hactenus latuisti. S. Sebastianus dixit : Pro salute tua semper Christum colui, et pro statu Romani orbis illum, qui in cœlis est, semper adoravi, considerans a lapidibus auxilium petere insani capitis esse et vani. Tunc iratus Diocletianus jussit eum duci in medium campum, et ligari quasi signum ad sagittam, et jussit ut sagittarii eum figerent (16). Tunc posuerunt eum milites in medio campo, et hinc inde eum ita sagittis repleverunt, ut quasi hericius ita esset hirsutus (17) ictibus sagittarum.

86. Æstimantes autem illum esse mortuum abiierunt. Tunc relicta martyris Castuli zetarii, nomine Irene (18), abiit nocte, ut corpus ejus tolleret et sepeliret. Et inveniens eum viventem adduxit ad domum suam in scala excelsa (19) ubi manebat ad palatium, et ibi intra paucos dies salutem integerrimam recuperavit in omnibus membris.

87. Cumque omnes Christiani ad eum convenirent, hortabantur eum abscedere. Ille autem oratione facta descendit, et stans super gradus Helio-

(15) Al., *instruebantur*.

(16) Al., *sumerent* ; al., *suerent* ; al., *exsuerent* ; al., *in eum jacerent*.

(17) Al., *insutus* ; al., *insitus*.

(18) Plurimi codices, *Hirene*, Raban., *Herene* ; al., *Herena* ; al., *Ærena*.

(19) Al., *insulam excelsam*.

gabali (20), venientibus imperatoribus dixit: A B. Sebastianus apparuit in somnis S. Lucinae cuidam Iniquis subreptionibus animos imperii vestri temporum pontifices obsident, suggerentes de Christianis falsa commenta, dicentes eos reipubl. esse adversarios; quorum orationibus ipsa respublica melioratur et crescit; qui pro imperio vestro et pro salute Romani exercitus orare non cessant. Cum hæc et talia diceret, Diocletianus ait: Tunc es Sebastianus, quem nos dudum sagittis jusseramus interfici? S. Sebastianus dixit: Ad hoc me Dominus meus Jesus Christus resuscitare dignatus est, ut conveniam et contester vos coram omni populo, injusto judicio persecutionem vestram in Christi famulos ebullisse.

88. Tunc jussit eum in hippodromo (21) palatii duci, et tam diu fustigari (22), quandiu spiritum exhalaret. Tunc tulerunt corpus ejus nocte, et in cloacam Maximam (23) miserunt dicentes: Ne forte Christiani eum sibi martyrem faciant. Tunc

(20) Ubi hi fuerint gradus *Heliogabali*, sive *Elagabali*; colligi ex Lampridio potest, qui in Antonino Heliogabalo ita scribit: *Heliogabalum in Palatino monte, juxta cedes imperatorias consecravit, eique templum fecit...., id agens ne quis Romæ deus nisi Heliogabalus coleretur.* Hujus nimirum dei sacerdos fuerat Antoninus ille.

(21) Aliqui codices, *epidromio*; quidam, *hypodromio*; alii, recte, *hippodromio*.

(22) Rabanus et alii, *fatigari*; al., *fustibus cædi*.

(23) De cloacis Urbis plane admirandis consule Baronium in Notat. ad *Martyrol.* 26 Aug.; Andream Fulvium, *Antiquitat. Roman.* lib. III, cap. 30; Plinium, lib. xxxvi, cap. 13.

(24) Brechtus et plerique codices, *in unco*. Uncum hunc esse vult Baronius, quo ac cloacam pertractum erat martyris corpus, ut fieri solitum pluribus veterum testimoniis probat. Lampridius in Commodio: *Carnifex unco trahatur, carnifex senatus more majorum unco trahatur.* Et in Heliogabalo: *Per plateas tractus est sordidissime, per cloacas ductus, et in Tiberim submissus est.* At cum impactus esset corpori uncus, qui ex unco pendeat? an uncus multiplex in uno, veluti quo e puteis profun-

dioribus quæ inciderent extrahere mos est; sicqui muro fortassis dens unus infixus? Veriorem, ne fallimur, lectionem quidam codices commonstrant, in quibus *gumpho* et *gonpho* scriptum. Legendum in *gompho*. Est γόμπος, *clavus* vel *junctura*. Ita Satius, iv Silv. de via Domitiana:

Tunc umbonibus hinc et hinc coactis,
Et crebris iter alligare gomphis,

connexis nimirum, ne distorqueantur et ab invicem divellantur, lapidibus. Tertullianus in Apolog.: *Cervices ponimus ante plumbum, et glutinum, et gomphos.* Franciscus Zephyrus Paraphrastes *maiores clavos* reddit. Eadem vox infra in S. Thyrsi martyrio. Hic ergo eminens uspiam e muro clavus, aliudve ferramentum firmandis lapidibus adhibitum videtur debere intelligi.

(25) De catacumbis vel catacumbis legi potest Baronius in notis de *Martyrol.* 3 Jan. et 20 Jan.

(26) Al., *papilione*; al., *pagone*; Sur., *pilento*; sicque legendum contendit Monachus. De *pavone*, sive *pabone*, egimus 16 Jan. ad vitam S. Marcelli cap. 5.

(27) De hac re agitur in eadem S. Marcelli Vita

LIBER DE

VITIORUM VIRTUTUMQUE CONFLICTU, AD SIMPLICIANUM.

CAPUT PRIMUM.

Apostolica vox clamat per orbem, charissime, atque in procinctu fidei positus, ne securitate torpeant, dicit: « Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur (II Tim. III, 12). » Verum quia hoc tempore Christianitas etiam in suis principibus jam religiosa est, jamque fidelibus desunt pie viventibus in Christo Jesu vin-

D cula, verbera, flagra, carceres, equulei, cruces, et si qua sunt alia diversa tormentorum genera: quomodo verum erit (dicet quis) quod per Apostolum sonuit, ut omnes pie viventes persecutionem patientur? An forte pacis tempore nemo vult pie vivere in Christo Jesu, et ideo desunt ista? Quis hoc modo vel desipiens dixerit? In hac ergo Apostoli sententia non specialis quorundam, sed